

Hadd jöjjön a sajtórábság.

Ha igazi szabadságért eddig még sohasem tudott harcolni ez a szegény Magyarország, esküdni mernék, hogy végre meg fogja tanulni. Oroszosítása az állapotoknak és hangulatoknak – ahogyan talán Ignotus mondaná – Nagy Péter óta gondolt tervvel és munkával nem ért el annyi sikert, mint amennyi most nálunk érik. Sokszor csüggedek el, de nem okvetlenül csak az idegrendszeremben van ennek a nyitja és de mindig-újra hiteim éppen azt jelentik titkosan, hogy itt forradalom lesz. Semmiféle nagy korcszme, talán a protestantizmus kivételével, nem rögtön, sokára és gyengén szívódott el hozzánk, hiszen valóságos katolicizmus még Kapisztránék idejében sem élt ez országban. Természetes, hogy ma mi is mások vagyunk, az Idő gőzősebb és futósabb és végre befuthat a mi kis stációnkra is az eddig csak stafétákat küldő, szent francia forradalom.

Nem gyávaság, mert ma pláne nem szabad gyávának lenni, de az ízlés és a szükséges, hadjárati óvatosság tart vissza, hogy nevének nevezzem a gyermeket. Mert rögtön elmondanám, hogy micsoda bécsi és belső okok és tébolyok sietnek a Jövendő ellen kicsavarni kezünkben különben is csak olyasféle szabadságfegyvereinket, amelyeket elhasználtak és túlhaladottan a főhadsereg juttat a honvédség vagy a népfelkelők kezébe.

Igen, a sajtó az, mely az ellenforradalomnak s a nagy bűnökre felkészüléseknek leggyűlöletesebb és kezünkben legalaposabban kicsavarandó. De nemrégén néhai Henri Rochefort III. Napoleon idejében Lanterne címmel csinált újságot s ha százszor elkobozták, a francia népnek ezer cikknél többet jelentett, hogy lámpavas is van még a világon s arra feldühödött rabszolgák mákvirágokat tüzhettek.

Polgárságunk zöme korrupt s különben is gyenge: a sajtó bakóinak szörnyű szándékát csak az intellektuelek s a munkásság érzik szinte testi fájdalomként. Valóban, siessenek a sajtótörvényükkel a bűnös szándékok kiküldött pribékjei, hadd verődjék össze az a nagy tábor, mely a félignéma sajtó egy messzi szavából megérti, hogy van világosság, lámpa és lámpavas. *Ady Endre.*

Küzdelem a sajtó körül.

Azt lehet mondani teljes általánosságban, hogy mindazok a közéleti tényezők, amelyeknek ereje a múltban gyökerezik, a múlt hagyományaiban, a múlt szokásaiban, a múlt bizonyos berendezkedéseiben, mindezek a hatalmak, amelyeknek az új dolgok semmi jót nem hozhatnak és akiknek semmi jót nem hozhat, ha az új dolgokat az emberek minél hamarább és szélesebb körben tudomásul veszik, természetes ellenségei a sajtónak.

Azok a hatalmak ellenben, amelyek merészen és bátran a jövőbe törnek, azok természetes szövetségstársukat és fegyvertársukat fogják megtalálni a sajtóban, a sajtó, felismerve ezt a helyzetet, viszonzni fogja ezeknek a sajtó iránt táplált szimpátiáit és igyekezni fog ezek céljait minél nagyobb mértékben előmozdítani.

Így sorakoznak fel két oldalról a sajtó kérdésében a progresszió-
nak és a reakciónak hatalmai. A múltnak hatalmai mindig lehetőleg a sajtónak leszorítására, megbénítására fognak törekedni, ellenben a jövő tényezői a sajtó teljes felszabadításáért fognak küzdeni mind e befolyásokkal és megrendszabályozásokkal szemben.

Egy másik tendencia, amelyet a sajtó természetében találhatunk, az, hogy igyekszik minél nagyobb tömegeket belevonni a közéletbe, mert hiszen a hatalma ezen alapszik. Ennek azonban természetesen az a következménye, hogy a közügyeket nem lehet többé magánügyek gyanánt kezelni. Mellékesen talán az is következik ebből, hogy néha magánügyek tétetnek oly diszkusszió tárgyává, amelyet tulajdonképpen csak közügyek érdemelnek meg. De az az érdek, amely ahhoz fűződik, hogy ez ne történjék, sokkal kisebb, mint az az érdek, amely ahhoz fűződik, hogy közügyeket magánügyek módjára kezelni többé ne lehessen.

E ponton ismét szemben áll a sajtó kérdéseit tekintve a demokráciának és az oligarchiának érdeke. Az oligarchia érdeke az, hogy a közügyek továbbra is lehetőleg magánügyek módjára kezeltessenek, oly módon, mintha annak a kis csoportnak, amely a hatalom birtokában van, magánügyei volnának, viszont a demokrácia éltető eleme az, hogy minél több ember és minél intenzívebben foglalkozzék a közügyekkel és minél gyorsabban szerezzen tudomást az eseményekről, minél hathatósabban érvényesítse azokra a maga befolyását.

E kérdéssel kapcsolatosak azok a panaszok, melyek a sajtó hangjának állítólagos eldurvulása tekintetében gyakran felmerülnek.

Tény, hogyha kezünkbe veszünk egy sajtóorgánumot, mely a negyvenes-ötvenes évekből való, abban bizonyos tekintetben magasabb színvonalat lehet, különösen a politikai diszkusszióknak, megtalálni. Ennek természetes magyarázata az, hogy abban az időben ezeknek a sajtóorgánumoknak csak meglehetősen szűk körre terjedő közönsége volt s abban a szűk körben csupa olyan ember élt együtt, ki társadalmi állására nézve körülbelül ugyanazon a fokon állt, kinek világnézeti, vallásos, filozófiai, esztétikai nézeteiben valami nagy különbségek nem voltak.

Az egyedüli különbség, mely ezen olvasóközönség körében adva volt, éppen a politikai véleménykülönbség volt s azért fejlődhetett ki olyan élénk és magas színvonalú politikai diszkusszió ezekben a sajtóorgánumokban, mert megvoltak ugyan a nézeteltérések politikai kérdésekben, de megvolt a diszkusszióknak közös alapja, megvolt a világnézeti és egyéb kérdésekben való egyetértés.

Mióta azonban a sajtó működése már tágabb körre terjedt ki, mióta már nemcsak ugyanannak a szűk társadalmi körnek és osztálynak tagjai számára készülnek a sajtótermékek, hanem minden társadalmi osztály érdeklődik a sajtó működése iránt és a sajtó minden társadalmi osztály számára megtermi a maga sajátos termékeit, azóta természetesen a nagy világnézeti és osztályellentétek szintén bevonultak a sajtó küzdőterére és csak természetes, hogy a sajtó érveléseinek nem lehet meg többé az a nyugodt, szemlélődő természete, mint volt a sajtónak ama kezdetleges korában. Ez egy természetes fejlemény, mely vele jár a modern élet kifejlődésével s amelyet kicsinyes eszközökkel megváltoztatni, vissza csinálni nem lehet.

Hiába akarják elhíttetni a közvéleménnyel, hogy ennek a sajtótörvényjavaslatnak nem a visszaéléseket üldöző sajtó elleni gyűlölet, hanem a sajtó visszaélései miatt érzett jogos felháborodás a létalapja. Ha a dolog így volna, ha a sajtó bűnei miatt gyúlt volna harag az igazságügyminister keblében, akkor lesújtott volna tüzes villámaival erre a sajtóra és nem apró tűszúrásokkal igyekezett volna a sajtót büntetni. De az igazságügyminister úr jeles büntetőjogász és tudja, hogy az ölési cselekményeknek mindig van egy kritériuma, s ez: az alkalmas eszköz. Ahol nincs alkalmas eszköz, ott nem lehet kimondani senkire a bűnösséget ölési cselekmény miatt. Ő nem akarja magát kitenni azon vádnak, hogy a sajtót meg akarja ölni; ő nem használja azokat az extrém eszközöket: a cenzúrának, a lapbetiltásnak eszközeit, amelyek a sajtónak életét képesek volnának egyszerre meggyilkolni. Ő csak olyan eszközöket alkalmaz, amelyek húsz napon alul vagy húsz napon túl gyógyuló sérülések okozására alkalmasak, amelyek azonban alkalmasak minden körülmények között, különösen abban a halmozásban, amelyben ezen törvényjavaslatban előfordulnak, arra is, hogy együttesen egy-egy sajtóorgánumot teljesen elvéreztessenek és, egymásután alkalmazva arra is, hogy a sajtót állandóan depresszió hatása alatt tartsák. Nem akarja az igazságügyminister ur megölni a sajtót: ő bénává, nyomorékká akarja tenni, olyanná, amely a maga lábán járni nem tud, amely a kormány kegyeire szorul és talán még kezét is csókol –, akár ezért a javaslatért is.

Primitív népek kulturális fokát aszerint állapítják meg a szociológusok, hogy miként bánnak a hadifoglyaikkal. A legprimitívebb népek a hadifoglyokat megölik, a valamivel haladottabb kultúrfokon álló népek pedig rabszolgákat csinálnak belőlük. Ez a javaslat ugyanazon a kultúrfokon áll, amelyet ezek a kevésbé primitív, de azt hiszem, hozzánk képest még mindig elég primitív népek képviselnek.

Székelly Aladár.

Sajtószabadság és állami beavatkozás.

A szabadság relatív fogalom. Bizonyos korlátoktól való menteséget jelent. Érdekes bizonyítéka a szabadságfogalom relativitásának a „sajtószabadság” szó használata. II. József korában a cenzúra enyhülését sajtószabadságnak nevezik. Décsy Sámuel „Magyar Fénix” c. művében korlátlan sajtószabadságnak mondja . . . nem is a cenzúra eltörlését, hanem a tudós társaság cenzúráját a hatóságok cenzúrájával szemben.

Sajtószabadság ma sokak előtt a rendőrállam megelőző, gondolatelfojtó rendszabályainak hiányát jelenti.

A sajtó egyike ama eszközöknek, amelyek révén a tömegekhez lehet férni, a tömegeket lehet szervezni. Szervezni az uralkodó renddel szemben is. A sajtónak ezt a nagy jelentőségét felismeri az abszolútizmus állama. A sajtó veszedelmével szemben a megelőzés módszerét alkalmazza. Azok a magyar kriminológusok, akik egy letűnt korszak büntetőjogi fogalmait szeretik modern mezbe öltöztetni, valószínűleg az abszolútizmus sajtójogának is elismerik a modernségét, mert a főfegyvere nem a bűncselekmények megtorlása, hanem a bűncselekmények megelőzése volt. Állami privilégiummá nem lehetett tenni a sajtót, úgy mint egykor Kínában. Az államhatalomnak nem tetsző gondolatok elfojtását az engedélyezés rendszere és a cenzúra tette lehetővé. Nem jelenhetett meg lap a hatóság engedélye nélkül és nem jelenhettek meg cikkek a cenzúra jóváhagyása nélkül. A cenzúra eltörlése ellen irányuló harc a szabad kereskedelemért folyó küzdelemhez hasonlítható. Engedély és cenzúra vámsorompói voltak a gondolatoknak, ezeket a vámsorompókat szétörtte a polgárságnak az abszolútizmus és feudalizmus ellen folytatott szabadságharca.

De az abszolútizmus sajtójoga, a megelőzés rendszere ma már nemcsak a megváltozott erőviszonyok miatt nem tartható fenn. A hatalmasan kifejlődött sajtó nem lehet meg az aktualitás nélkül. A cenzúra a napilapok elkésését jelenti, megöloje az aktualitásnak. Különben is a modern sajtó tömeges termelése igen jelentős technikai akadályokat gördít a cenzúra elé.

A félig rendőr állam igyekszik átalakítani a régi preventív sajtójogot. A megbízhatóságot állami engedély helyett vagyoni garanciákban véli fellelni. A cenzúrárt pedig csupán ott alkalmazza, ahol a sajtó legveszedelmesebb: a nagy tömegek újságaival, a kolportázslapokkal szemben. A kaució és a kolportázstílalom köti össze a mai és a régi rendőrállam sajtójogát. Ez a két intézmény is erősen tűnőben van. A sajtó fejlődése mellett a kaució évtizedek előtt megszabott mértéke alacsonynyá válik, alacsony kaució pedig épp oly közeledést jelent a sajtószabadsághoz, mint az alacsony cenzus az általános választójoghoz. A kaució felemelésére pedig alig mernek gondolni. A kolportázstílalom is vészit jelentőségéből akkor, amikor a sajtó fogyasztása kolportázs nélkül is óriási mérveket ölt.

A feltörekvő osztályok és a technika fejlődése a megelőzés rendszerét elsöprik, helyébe lép a megtorlás rendszere. A sajtót

büntetik, ha bűnt követ el. Sőt a félig rendőrállam azt is megköveteli, hogy amint a gyanúsítottat előzetesen le lehet tartóztatni, úgy lehessen előzetesen konfiskálni azt a lapot, amelyet a hatóságok gyanúsítottnak találhatnak.

Az agitáció, a propaganda lehetőségeit a megtorláson alapuló sajtójog is sokban korlátozhatja. A sajtó büntetőjogának két tipikus cselekménye van. Az egyik az izgatás, a másik a becsületsértés.

Az izgatás szakaszaiban az uralkodó rendet védik az elégtelenségnek támadásaival szemben. Valamikor szentnek, megváltoztathatatlanak tűnt fel az állami rend a mainál állandóbb jellegű társadalmakban. A legnagyobb bűncselekmények az állami rend megváltoztatására irányuló törekvések és az eretnokség voltak. A politikai és társadalmi kritika jogát a vallás kritikája készíti elő. A protestantizmusból alakul ki az új természetjog, amelyik az állami rendet egy eszményi rend mértékével méri. Gyorsan változó társadalmak a kritika bizonyos szabadsága nélkül nem lehetnek meg. A kritika határa: a bírálat ne hasson a tömegek érzelmeire. Az izgatás tulajdonképpen a tömegekre ható, az érzelmi logika fegyvereivel küzdő kritika. Izgatás nélkül társadalmi változás annyiban, amennyiben tömegek mozgalmával kapcsolatos, nem mehet végbe s azért ott, hol a nagy tömegek a politikai életben valóban szerepet játszanak, az izgatás üldözése a gyakorlatban alig fordul elő. Angliában, Amerikában csaknem megszűntek a politikai sajtóperek.

A demokrácia sajtóbüntetőjogának igazán gyakorlati kérdése csupán a becsület védelmének a problémája. A becsületet kétségtelenül jogi védelemben kell részesíteni. De a becsület védelme nem jelentheti a visszaélések üldözési szabadságának az üldözését. Korhadtt, megújulásra váró közállapotok mellett a társadalom nem képzeltető el a visszaélő közfunkcionáriusok legerősebb támadása nélkül. Vannak korok és országok, ahol a látszólagos rágalmozgás és becsületsértés egyik legfontosabb kötelessége a publicistának. Ahol a közfunkcionáriusok olyasvalamit követnek el, ami őket a közmegevetésnek teszi ki, ott a sajtó feladta, hogy feléjük irányítsa a közmegevetést. A valódiság legtágabb bizonyítási lehetőségének még fejlett parlamentarizmus mellett is óriási alkotmányjogi jelentősége van. A miniszter jogi felelőssége fikciónak bizonyult. A parlament egészen felelőtlen. A miniszter a parlamenttől, a hivatalnokok a minisztertől függenek. A politikai párt korrupciójának a parlamenti ellenzék mellett a leghatásosabb ellenszere a sajtó szabad kritikája. Valamikor a sajtónak heves küzdelmet kellett folytatnia, hogy a parlamenti tárgyalásokról tudósításokat hozhasson, ma küzdeni kell, hogy megírhatta azt, ami a háttérben, a parlamenti tárgyalások mögött megy végbe.

A római jogban a polgárság szabad vádjoga pótolta a sajtó kritikáját. Ma az ügyészség vádmonopóliumának nyomasztó voltát azért nem érezzük, mert a polgárság vádjogát a sajtó kritikája helyettesíti. Ügyészi vádmonopólium és elfojtott sajtószabadság a hatalmi visszaélések igazi szabadságát jelentik.

De nem szabad túrni, mondják sokan, hogy a sajtó a családi

szentélyt dúlja fel, hogy a revolverlapok tolvajlámpásaikkal a polgárok magánéletét világítsák meg. Kétségtelenül a sajtó sokszor támad alaptalanul magánbecsületet. De sértenek mások is ártatlanokat. Még a bíróságoknál is előfordul ártatlanok elítélése. A sajtó visszaéléseinek a ríkító festése mellett rendszerint elfeledkeznek arról a kétségtelenül nagy és üdvös szerepről, amelyet a sajtó a magánélet jogos kritikája terén gyakorol. Az antik városban, a mai kisvárosban és falun az egyén nagy nyilvánosság mellett éli le magánéletét. A modern nagyváros kivonja az egyént a nyilvánosság, a közösség ellenőrzése alól s a visszaélések lehetőségeit megsokszorozza. A sajtó az antik város közvéleménye, a mai kisváros pletykája, megszólása szerepét pótolja sokban. Erkölcsi bírálatot végez. S ez a szerepe nőttön-nő, mert az egyén élete mindjobban társadalmi és állami ellenőrzés alá kerül. Gondoljunk a szülők visszaélései ellen indított akciókra, gondoljunk arra, minő nagy mértékben válik a gyermek nevelése közügyggyé. A mindjobban szocializálódó társadalom képviselője az eltűnő individualizmussal szemben a morális kritika terén: a sajtó. Menger szerint a sajtó a jövőben a régi erkölcsi cenzor helyét fogja elfoglalni. Megteszi azt már a jelenben is.

A kritika korlátozása, a sajtó üldözése nemcsak izgatási perek indítása, nemcsak a valódiság bizonyításának korlátozása útján történik. A felelősségrevonás egész rendszere a sajtóban a rendes felelősség megszigorítását jelenti. Ha a sajtóban a rendes büntetőjogi felelősség elvei volnának irányadók, a tettesnek aligha lehetne nyomára akadni. A cikk névtelen. Akik gyanúba kerülnek, tagadják a szerzőséget. A tanuk pedig megtagadják a vallomást, mert a vallomásból reájuk kár háramolhat. A jog ezen úgy segít, hogy felelős személyeket teremt. Az egyéni felelősség területét elhagyja és a régi büntetőjog kollektív felelősségi rendszeréhez hasonlólt alkot a sajtójogi felelősségben. A régi büntetőjog büntette a családot, a törzset, ha a családbeli vagy a törzsbeli bünt követett el. Ennek a felelősségrevonási módnak a főoka: a nyomozás tökéletlensége miatt nem lehetett az igazi büntettes nyomára akadni. Büntették a törzset, hogy az akadályozza meg az egyént a bűnök elkövetésében. Ma bünteti a törvény a felelős szerkesztőt, a kiadót, mert nehezen nyomozható ki a tettes s bűnbakokra az elrettentés céljából szükség van.

A sajtójogi felelősség bizonyos rendszerei egyezséget létesítenek a sajtó védelmi és az államhatalom üldözési tendenciái között. Gondoskodnak bűnösről, de megelégszenek egy bűnössel. Biztosítják az anonimitás jogát, amely a sajtójogban annyit jelent, mint a titkosság a választójogban. Más rendszerek viszont a csoportfelelősség elvét a legkegyetlenebbül alkalmazzák mindazokra, akiknek az újsághoz valami közük van. A kapitalizmus érdekévé tenni a sajtó „szelidségét”, nem mai magyar gondolat. A régi németalföldi sajtójog egyaránt büntette a szerzőt, a nyomdászt, a kiadót, sőt még azt is, aki a lapnál csak tőkájével volt érdekelve. Modern jogászaink erre ma nem gondolnak. Ők csak a kauciót s a nyom-

dászt teszik felelőssé a pénzbüntetésért és a kártérítésért. Ez az intézkedés úgy fest, mintha minden állampolgárnak óvadéket kellene letenni arra az esetre, ha netán valakit agyonlő és ha ez csakugyan megtörténik, akkor az okozott kárért felel a gyilkos, a kaució s a fegyverkereskedő, akinél a gyilkos fegyverét vásárolta. Ezeket az elvi szempontokat ezúttal nem alkalmazom a magyar sajtójavaslat részleteire. Csupán azt jegyzem meg, hogy ez a javaslat a sajtóval szemben alkalmazott rendszabályok fejlődéstörténetének valóságos tükre. Fellelhető benne a sajtórendszabályozás egész filogenezise a cenzúrától egészen a csoportfelelősségig. Újabb törvényjavaslataink beillenek jogtörténeti tanulmányoknak. Talán azért van ez, mert törvényszerkesztőink tudós professzorok?

Rónai Zoltán.

A sajtó mint alkotmánytényező.

I. A sajtó képviseli ma minden közügyben a nyilvánosságot, amelyet a görögöknél az agora, a rómaiaknál a fórum képviselt. A kultúremler nem ér rá arra, hogy a közügyekkel napközben s akkor foglalkozzék, amikor ezek felmerülnek, hanem csak arra, hogy elküldje maga helyett lapjának tudósítóját, aki a történekről neki lapja révén információt ad. Az újságolvasás ma éppen olyan, mint a múltban a fórumon való jelenlét volt. Ez magyarázza meg azt a körülményt, hogy a sajtó minden művelt államban részévé lett a közéletnek s hogy az újságírást, dacára annak, hogy ez is vállalkozás, mint a magángazdasági rendszerben sok más köz-szükséglet kielégítése, mindenütt különös jogok, sőt előjogok illetik.

Ezt a szerepét különösen akkor tudjuk méltányolni, ha szembe-helyezzük a mai állapotot azzal, amely a bürokratizmus korában uralkodott. A közügyeknek bürokratikus intézését, amely ezt a tisztviselők jogának, nemcsak kötelességének tekintette, az jellemzi, hogy semmiféle beleszólást nem engedett az ügyek intézésébe és ezért semmiféle ügy tárgyalása sem volt nyilvános. A nyilvános-ságnak ez a hiánya természetesen hozta magával azt, hogy az ügyek intézésében az önkény volt a döntő.

Amikor a polgárság öntudatra ébredt, mi sem természetesebb, minthogy az ügyek intézésébe való jogot követelt és ezt meg is szerezte. Miután arra nem ért rá, hogy az ügyek intézésébe közvetlenül befolyjon, tehát a sajtónak minden hivatalos ügybe való betekintés iránti jogot szerezte meg. A sajtó e jogánál fogva minden hatósági intézkedésről értesíti olvasóit és azonnal fel is hívja a hatóság eljárásának kritikájára és ez ellen való állásfoglalásra, ha erre szükség van. A sajtó e szerepét a könyvnyomtatás technikájának mai rendszere tette lehetővé s lehet, hogy újabb felfedezések más berendezést és jogot fognak hozni, de amíg a technika ezt meg nem hozta, a sajtó mai jelentősége megmarad.

II. A központosított, alkotmány nélküli államszervezetben az uralkodó, akinek kezében minden hatalom egyesül, azzal iparkodik

a hatalma alá vetettek jóindulatát megtartani a maga számára, hogy a tisztviselőknek az ügyek intézésénél formáságokat ír elő, amelyeket szigorúan be kell tartaniok, hogy senkit jótalan kedvezésben ne részesíthessenek. Ezek a formáságok nagy részben ma is megmaradtak s ezek ma is biztosítékok a jótalan kedvezésekkel s így az igazságtalanságokkal szemben.

Miután azonban ma az uralkodó felelőssége nem olyan közvetlen, mint a múltban volt, mert a polgárság képviselői nemcsak a törvények hozatalában vesznek részt, hanem a törvények végrehajtásában is, ennél fogva nem az uralkodó elsődrendű érdeke már a megfelelő törvények s szabályok hozatala s ezek helyes végrehajtása, hanem magának a polgárságnak érdeke, amely az uralkodó uralma alatt, ennek gyakori semlegessége mellett küzd az uralomért.

A formáságok azonban, mint tudjuk, csak a rendes, a sablonos esetekre lehetnek tekintettel s ezért a legszigorúbb formalizmus dacára is kénytelen lesz a jogalkalmazó tőle igen gyakran eltérni, vagy pedig arra az álláspontra helyezkedni a megállapított formásággal szemben, hogy ezek nem vonatkoznak a konkrét esetre. Ilyenkor nem lesz semmi más biztosítéka az igazságnak, mint a nyilvánosság. A nyilvánosság azonban ma már csak a sajtó lehet.

Ez az álláspont nagyon könnyen megérthető, ha figyelembe vesszük azt, hogy minden ügy iránt azok érdeklődnek legelső sorban, akiknek az érdekét érinti s azután azok, akiknek beleszólása van az ügybe. A közügyek iránt mégis nemcsak azok érdeklődnek, akiknek választójoguk van. Miután mármost a parlament üléseire, sőt az illető város vagy község közgyűléseire sem mehetnek el a polgárok csak nagyon kicsi számban, ennél fogva világos, hogy érdeklődésüket nem elégíthetik ki másképen, csak akként, hogy a sajtónak az a jogot követelik, hogy az helyettük jelen lehessen.

Ezt a jelenlétet nem pótolhatja semmiféle hivatalos gyorsírói feljegyzés, mert a legpontosabb feljegyzés sem ad számot arról, hogy milyen volt a szónok hangja, arckifejezése, gesztusa, miképen hatott a hallgatókra stb. Honnan tudjuk meg, hogy valamely szónok gúnyosan mondotta-e azt, amit mondott, vagy pedig a komolyság súlyos nyomatékával. Már pedig a beszédek megértéséhez mindegyre igen nagy szükség van.

Azután meg a parlamenti rendszer mellett lényeges körülmény az, hogy melyik képviselő foglalt el a párt álláspontjának megfelelő álláspontot. Ha pedig ennek az ellenkezője történik, kell, hogy ezt az olvasó számára kiemeljék. Ezt a hivatalos jegyzőkönyvek sohasem fogják megtenni.

III. A hatóságoknak eljárása azonban nem mind folyik le olyan formán, hogy arról a sajtó, mint előtte lefolyt eseményekről számolhasson be a közönségnek, hanem a hatósági intézkedéseknek nagy része a hivatalosobák csendjében, sokszor rejtekeiben születik és így a sajtó olyan joga alapján, amelynél fogva csak a megtörtént nyilvános tárgyakat ismertetheti, a polgárság éppen a hatósági intézkedések legkényesebbjeiről nem szerezhetne tudomást.

Ez a körülmény annál fontosabb, mivel az olyan államban,

amelyben a polgároknak az ügyek intézésébe beleszólásuk van, e jog teljesen illuzórius, ha ezzel egyidejűleg nem ismerhetik meg azokat az indokokat, amelyek valamely határozat vagy intézkedés megtételénél irányadók voltak, mert enélkül a legtöbb esetben lehetetlen a hatósági intézkedés tulajdonképeni tartalmát megismerni. De lehetetlen éppen ezért bírálat tárgyává is tenni és ennek a polgárok felfogásának megfelelő megváltoztatását szorgalmazni.

Eszerint tehát nem merülhet ki a sajtó feladata a megtörtént tárgyalások közlésében, hanem jogának kell lennie arra, hogy minden hatósági ténykedésről, ennek indokairól olvasóit felvilágosíthassa.

IV. A hatóságokon kívül vannak a társadalomnak olyan szervezetei, amelyek csak azért nem hatósági szervek, mivel a hatóságok még nem illesztették be tevékenységük körébe a közönség minden irányú szükségletének kielégítését, de azok a szervek, amelyek ezek kielégítéséről most gondoskodnak, ennek dacára éppen úgy nyilvános funkciót teljesítenek, mintha hatósági személyek volnának és ha nincs is joguk, de tekintélyük mégis van arra, hogy sok olyan cselekményt foganatosítsanak, amelyek a nagyközönséget közelről érdeklik.

Ennek az érdeklődésnek alapja részben maga a cselekmény, részben az a körülmény, hogy a társadalom szervei a szükséges anyagi eszközöket a társadalomtól szerzik be és így ennek felelősséggel is tartoznak minden fillérrel, éppen úgy, mint minden cselekedettel, amelyet csakis a társadalom hathatós támogatása révén tudnak foganatosítani. Ennél a pontnál azután találkozunk a hatóság és minden társadalmi szervnek a közszemben való felelőssége.

Ezzel a megállapítással azután a magánélet határáig is eljutottunk, amelyet nagyon bajos megállapítani s ezért csak a sajtó tulajdonképeni feladata korlátozásával lehet kimondani azt az elvet, hogy a sajtó ilyen vagy amolyan kereten túl nem terjesztheti feladata határait.

V. Természetes az, hogy a sajtó bármiről ír, ezt csak az írónak felfogása szerinti színben feltüntetve írhatja meg. Mindenben van kritika, amit mondunk vagy írunk. Ha valaki azt mondja, hogy ennek a fának a levelei zöldek, ebben már bírálatot is mondott, mert lehet, hogy ugyanakkor ugyanennek a fának a leveleiről más valaki azt mondja, hogy ezek sárgások. Ha az időről azt mondjuk, hogy szép, akkor is bírálatot mondunk. Ha az időjárás kedvezőtlen voltáról beszélünk, akkor bírálatot mondunk a természetről, sőt az istenről.

Mindezek a dolgok azonban rajtunk kívül esnek és ezek intézésébe nincs befolyásunk, tehát kritikánk meddő. Azokról az ügyekről való kritikánk azonban, amelyek intézéséhez jogunk van, nem lehet meddő és nem is szabad, hogy az legyen. A közügyek intézése részben az érdekelték közvetlen részvételével, részben képviselők útján történik. E képviselőt megint nyílt vagy burkolt lehet. A parlament tagja nyílt képviselője a polgárságnak, a tiszt-

viselő képviselői minősége azonban elmosódott. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ezzel a polgárság bírálata alól fel van mentve.

Magyarországon a jogszabályok alkotásába közvetlenül nincs beleszólási joga a polgárságnak. Ez oknál fogva kell, hogy képviselőinek ellenőrzése annál hathatósabb legyen, mert ha a képviselők mindig ellene cselekedhetnek annak, amit megválasztásuk előtt ígértek, akkor a képviseleti rendszer fentartása helytelen. Mármost ennél a pontnál részben a nyilvános testületek, részben a hatóságok tárgyalásairól mondottakra kell visszatérni, részben a hatóságok intézkedéseire vonatkozólag mondottakra. Tehát feltétlenül szükség van arra, hogy a sajtó mindenütt jelen lehessen. Abból kifolyólag pedig, hogy semmit sem lehet objektíve megírni, hanem csakis az illető saját felfogásának megfelelően, tehát semmilyen irányban sem fosztható meg a sajtó a bírálat jogától.

VI. Az eddig elmondottakból mármost természetszerűleg következik, hogy minden képviseleti alapon álló alkotmány mellett egyrészt és minden modern államban másrészt, amelyben az összes polgárok nem vehetnek részt elfoglaltságuk következtében a közügyek intézésében, kell hogy legyen olyan intézmény, amely felvilágosítja őket arról, hogy mi hogyan történt, miért történt. Kell olyan intézmény, amely kiemeli az események köréből azokat, amelyekről felteheti, hogy a közönségnek egy része, pártállásánál vagy világnézeténél fogva, azok iránt érdeklődik. Egyszóval kell olyan intézmény, amely kiválogatja részére azt, ami iránt különösen érdeklődik.

Ebben a szükségesnek jelzett tevékenységben természetesen bírálat van az eseményekkel szemben. E bírálatra azért van szükség, mert a különböző politikai irányok éppen e bírálatok révén ismerik meg egymást.

VI. A sajtóban nyilvánuló bírálat annak az olvasóközönségnek a bírálata, amely azt a sajtóterméket olvassa. A közügyek minden részletére nézve nem lehet mindig a választásra jogosult polgárokat megkérdezni, a sajtó pótolja ezt a hiányt, ezért a sajtó már bele van kapcsolva a közéletbe olyan kötelességgel, hogy ne csak írjon mindenről, hanem mindenről mondja el olvasóinak véleményét is. Amint a parlament arra való, hogy az oda beválasztottak őrködjenek afelett, hogy a köz sérelmet ne szenvedjen, úgy a sajtó arra való, hogy e beválasztottak és a született törvényhozók tevékenységét ellenőrizze.

E felsorolt feladatok megoldása céljából a sajtó minden korlától felszabadítandó és minden sajtócselekménnyel szemben az előzetes eljárás, amelynek prevenció a célja, eltörleendő.

Ágoston Péter.

Sajtó és pártpolitika.

A sajtó mai bámulatos szervezete s ennek kifejlése egybeesik az egyetemes kultúra fejlődési tendenciáival, melyeknek egyik végső oka: az idegen törzsek és kultúrák érintkezése. Ez jelenti egyúttal hatalmát, örökéletét és végtelen mozgékonyosságát is: a kultúrák kicserélésének kimeríthetetlen szükségessége, amely épp olyan rangú tényező a kultúrfejlődésben, akár a külső viszonyok változása, új természeti erők felhasználása, új találmányok megjelenése, vagy amilyen erejű és hatású tényező az emberanyag kicserélődése, megnövekedése, megfogyása.

Ezen az összszükséglet-bázison a sajtó voltaképpen megdönthetetlenül áll ugyan, de a szerepe mégis teljesen szimpla szerep volna, ha eredeti feladata, a közvetítés mellé a társadalmi differenciálódás, az osztálytagozódás és ezzel együtt új politikai érdekkörök alakulása és a kultúrközpontok megszorodása egészen új feladatokat nem soroz. Cézár békésen igazgatta el a maga központi államújságjával a provinciákat, de a korai kapitalizmus idejében Anglia parlamentjének már fel kell szisszennie pártpolitikai raisonnement-ok miatt. Cézár újságja a központi hatalom szerve, az újkori Anglia újságja szociális képződmény, melybe a természet-törvények hatalmával fürödik bele a politikai érdekek szolgálata. A cézari Rómának voltak néptribunjai, a modern Angliának nem. Erre a szerepre is jó volt a sajtó.

A sajtó egész fejlődéstörténete mutatja, hogy a volt és történelmileg még lehetséges állami és társadalmi berendezkedéseket látva mindig magunk előtt, a sajtó igazi feladatát nem lehet abban az iskoláskönyvek előírta keretben látni, melyet az értesülésközvetítés potenciált formája von meg. Mai fázisában a sajtó nemcsak egy hatványozott levél, amely az értesülések mennyiségére, az értesülők nagy számára és az értesítés gyorsaságára nézve különbözik a postagalamb csőréből kirebent levéltől, hanem lényeges és döntő tulajdonsága a pártpolitikaisága. A vásári értesítők kotyogó őszinteségéhez, amelyek pusztán a gazdasági forgalommal és szélesebb rétegeket nem érintő események regisztrálásával foglalkoztak, mihamar odacsatlakozik a pártpolitikai szempont, amelyet már Ranke a periodikus sajtó természetének tekint, amely pártos szempontokat követ és kierőszakolja az olvasók pártosságát. Amely elhallgat és félig láttat eseményeket, úgy, ahogy a pártpolitikai retouche kívánja, mert a teljes igazság feltárása bamba árulás az ellenféllel szemben*) Úgy, hogy azt kell mondanunk: a modern újság születési éve nem 1600, mert az e korból való újság lényegében még nem különb az

*) Frary. Manuel du demagogue. 1848.

elődeinél, a hírhozó leveleknél, hanem az az esztendő, amelyben az első pártpolitikai újságkritika (a fogalom legtágabb értelmében) elhangzik. A modern sajtó születése az „*egyoldalú igazság*” születése. És ezt a vélt defektust éppen nem szabad letagadnia vagy restellenie, mert ez az ereje és hatalma, sőt a kultúrtartalmak kicserélésének és sötét zugokba való eljuttatásának ez adja a messzelendítő mozdulat erejét. Csak ennek a révén úzhet akkora élénkségű csereberét a mai sokoldalú kultúra, amelyet ma tényleg úz. Abban a legőszintébb sajtógyűlölő és a legelfogulatlanabb purifikátor is egyetért velünk, hogy ha a sajtó útján közölt rengeteg társadalmi, tudományos, gyakorlati, művészeti, irodalmi és ízlésbeli ismereteket nem az érdekekre, a szenvedélyekre s legfőképpen az akaratra ható politikai keret tárja a nagy tömegek elé, akkor mindezek kevesebb számú értesülőhöz szólanak. És itt nem lehet felhozni egyes politikailag szintelen lapok elterjedtségét és kultúr szolgálatait, mert lényegében azok is pártpolitikát, a szintelen, az indifferens tömegek pártpolitikáját csinálják. De a sajtó pártpolitikaiságának éppenséggel nincs szüksége arra, hogy jó szolgáltatokkal szépítsük. A politikai képviselőhöz jutott és nem jutott csoportoknak a máról holnapra intézményeket, rendszabályokat és törvényeket alkotó társadalmi és hatalmi szervekhez legalább is oly gyorsan el kell juttatnia a maga vétőjét és egyoldalú igazságát, mint Cézárnak kellett eljuttatnia a megnyugtató híreket provinciáiba. És ha Napoleon jónak látta elnyomni a sajtót, mert neki négy ellenséges újság többet ártott, mint százezer katona, akkor még érthetőbb, ha a politizálni akarók ugyanekkor erővel akarják fenntartani a sajtójukat. Az emberi haladás oda tendál, hogy minél nagyobb érdekközösségek alakuljanak ki, ami egyet jelent a kultúrjavak egyenlőbb elosztásával s a sajtó pártpolitikaisága nem más, mint a százfelől ostromló sereg, amely az egyetemes kultúrjavakat akarja megszerezni a kisszámú várvédő seregtől. Bismarck megvetette a sajtót, de állandóan felhasználta. A diplomácia nem volt mindig az az ügyes famulus és a „hideg vízsugarakat”, a saját politikájának egyoldalú igazságait mégis a sajtó útján szóratta szét. Nos, ha a demokrácia nem gúnyolt jelszó, hanem a *többkultúra kerete*, akkor a pártpolitikai parlament, a pártpolitikai egyesülés és a pártpolitikai gyülekezés mellett a pártpolitikai sajtó mindezeknél tiszteltebb kiosztója a krisztusi öt kenyérnek és halnak. Csak ne rágalmazzuk meg a sajtót a *ma történelemírásának* hazug jelzőjével, mert ezzel nem növeljük, hanem gyengítjük jelentőségét. A gyengítő törekvésekből pedig – a nem erkölcsi fegyverekkel ugyan, hanem anyagiakkal, gyöngítőkből – úgy is kijut neki: a cenzúra, újságportó, koncessziókötelezettség, kaució, portómegvonás, utcai árusítás eltiltása, közgazgatási lefoglalás formájában. Ezekre az ismétlődő gyengítő hadjáratokra pedig mindig talál a Balzac parabolája a púposok újságjáról. A púposok a hatalmon ülők, akiknek olyan sajtóra van szükségük, amely a púp és a púposok jóságát, szépségét, sőt szükségességét ismételve, fuvolázza és harsogja a fülekbe.

Kőhalmi Béla.

Ne lár mázson a perron harangja!

A búzatermés és a visszaélés klasszikus hazájában hát reformálják a sajtót.

Ok is volt reá, lehetőség is bőven, csak éppen egy embernek kellett jönni, aki szent rövidlátásával olyan egyszerűnek nézze a dolgot, mint a falusi orvos az operációt: vágni és azután varrni; olyan hamar el lehet intézni a dolgot, csak nem kell észrevenni azt a sok haszontalan idegszálát és inszalagot.

Mondtuk, hogy okuk volt reá. Ugyan hogy ne lenne okuk ebben az országban, ahol a lakosság nagyobb százaléka illegitim jövedelemből él. Egyrészt azért, mert nagyobbak az igényeik, mint amennyit gazdasági helyzetük kibír, másodszor azért, mert gazdasági helyzetünk olyan, hogy nem tudja kielégíteni a primitív igényeket sem. Kezdve az oláh móctól, aki olyan kis napszámot kap az erdön, hogy erejét éjszakára tartogatja, amikor sok fát kénytelen lopni – fel egészen a hátán kulcsos nemességig és a fűtőlőjét zsebrevágott bankárig, itt, ebben az országban a legtöbb ember nem abból él, amiért megdolgozik, hivatásos munkája csak jogforrás és alkalom. Amint a favágó falopásból kénytelen élni s a paraszt vízzel feji a tehenet, úgy a falusi jegyző zugügyvédséget folytat s a végrehajtásoknál szerzi a vagyonát, az ügyvéd többé nem elintézője a pereknek, hanem csinálja s főfoglalkozása az ügynökség, aminthogy az ügynök nem közvetít, hanem egyszerűen paragrafust táncol, a rendőrkapitány és szolgabíró pedig azokból az adósságokból él, amit muszájból hiteleznek neki, hogy ne beszéljünk miniszteri tanácsosokról, akik csodálatosképen osztályvezetői mivoltukban kezdenek takarékoskodni, úgy hogy kifizetik régi adósságaikat, villát építenek, részvényeket vesznek nyolcezer koronás évi fizetésükből. És az iparos és a kereskedő nem boldogul, ha csak árut ad s pénzt akar érte. A takarékpénztárban váltót kell leszámíttatnia vevőjének sógora részére, a képviselőtestületi gyűlésen pedig mindazokat támogatni, akiktől egyszer neki is muszáj támogatást kérnie, vagy már kért is. Annak az egyszerű egyenletnek az iksze, amely ebben az országban az emberek törvényes jövedelme és luxusigénye közt való különbséget megadja: *az egyének közéleti fajsúlya*. Minden ember ezt a közéleti fajsúlyát áldozza fel, fizetésre alkalmas valutának tekinti bármilyen közéleti szereplését.

Ezért nincsen nálunk közszellem. És ezért pótolta a közszellemet a sajtó. És ezért lett olyan kellemetlen a sajtó, hogy a munkapárt fegyelemben edzett tagjai ebben az egy kérdésben a saját magát korrigálni akaró szakminiszternek is nekitámadtak.

Okuk tehát volt: megrendszabályozni a sajtót, amely közszellem hiányában az egyetlen kellemetlen szó lehetett a hatalmasok ellen.

De az ok csak akkor szülhet gyermeket, ha előbb összecsolódzik a lehetőséggel.

Nos, ezt a lehetőséget maga a sajtó szolgáltatta. Egy országban, ahol mindennel visszaélnék, éppen csak a legnagyobb – mert

legdemokratikusabb – hatalommal ne élnének vissza? Visszaéltek vele. Nemcsak a sajtó az önmaga erejével, hanem magával a sajtószabadsággal is visszaéltek, ez igaz, ezt meg kell mondani. Ez adta meg a *lehetőséget*, hogy hozzá mernek nyúlni a sajtószabadsághoz.

Igaz ugyan, hogy akik most olyan bőszen emlegetik a sajtó visszaéléseit, azok maguk korrumpáltak legjobban, hiszen nekik kellett félniök. A kormány legalább háromszáz vidéki lapot tart ki és akképen, hogy bizony igen sok másutt is „keresni” akar. Itt Budapesten pedig jól ismerjük, hogy mibe került az államnak az, hogy a munkapárt a koalíciótól, Apponyi Albert gróftól és Andrassy Gyula gróftól annyira elragadtatott újságot ezidőszerint a munkapárt és Tisza István gróf bámulójává hódította meg. És ezek lármáznak most legjobban a „sajtó tisztességéről”, – ilyenkor szimpátiával nézek a rongyos nadrágú revolverezőre, aki talán szívesen írna becsületes cikket is, de nincs ahol kinyomassa, hát húsz koronát revolverez, mert a családja éheznek.

A revolverzszurnaliszták ez utóbbi és kevésbé veszedelmes fajtáját most állandóan érvül vágják a fejünkhöz, mintha ezekről mi tehetnénk, akik sem rongyos, sem kivasalt nadrágban nem használjuk a tollat revolvernek. Hogy a tőke által kapitalizált lapokba írunk? Azzal, amit írunk, meg nem változik az és a mai gazdasági rend az oka, hogy a sajtó is a tőke uralma alá került. De Magyarországon sokkal kevésbé, mint másutt. A sajtó eltökésedése fáj nekik s ezért: amit én írok meg, azért a kiadót is meg akarják büntetni, – urak, az Isten áldja meg önöket, hiszen éppen megerősítik vele a tőke hatalmát. Eddig a kiadó jogtalanul, anyagi érdekétől tüzelve, itt-ott kotnyeleskedett bele valamelyik kollégám munkájába. Ezentúl törvényes rend szerint fogja megtenni, mert hiszen a törvény őt is felelőssé teszi és kártérítésre kötelezi. Az ügyészen kívül, a közigazgatási hatóságokon kívül tehát *a kiadót is cenzorrá teszik meg* az urak e törvénnyel, aki ezentúl igazán jogosan óhajt beleavatkozni abba, hogy én mit írok, mert hiszen eddig a saját bőröm felelősségére írtam, de ezentúl a kiadó bőrének felelősségére is írom, amit írok. No már most, engedelmet kérek, nincs olyan közügyet érdeklő cikk a világon, aminek kedvéért a kiadótól jogosan elvárjam, hogy az én meggyőződésemért ő esetleg negyvenezer korona kártérítést fizessen. Nemcsak azért, mert ő nem közéleti, hanem üzletember, aki az én cikkeim kinyomatása és terjesztése révén akarja tőkét kamatoztatni – s ez talán csak becsületes üzlet –, hanem azért is, mert amit én írok meg, azt én nyugodtan vihetem a bíróság elé, hiszen én győződtem meg róla. De a kiadóm? Amiről én győződtem meg, arról ő feleljen, hogyan várjam el én, hogyan követelje ezt tőle a közérdek?

Ne tessék aggódni a szegény kiadók miatt. Nem is fognak felelni. Egyszerűen a szerkesztő fölé cenzorrá léptetik elő magukat s minden, az élet gyakorlatára vonatkozó cikket törölni fognak lapjukból. Egyszerűen pikantériákat fognak Íratni, amelyeknek azért nem kell

pornográfiának lenni, vagy rendőri históriákat, ahol a fogdába vitt vagy detektívek által keresett delikvens nem küldhet rektifikációkat.

„A sajtóban is a védtelen embereket tessék ezután taposni, ha már éppen üldözni akarnak valakit” – kiáltja a magyar sajtó felé a munkapárt. „A mi dolgainkat, a mi személyeinket ne tessék piszkálni, mert mi érzékenyek vagyunk, a piszkálások megsebeznek bennünket és szükségünk van rá, hogy csend legyen az országban.” És tudják, hogy a sajtó munkásainak hiába parancsolnák meg: igazságuk tudatában mégis csak megtennék: a lármacsinálást. – De ott vannak a kiadók, azok – a zsebük révén – érzékenyebbek a tiltó parancs iránt: *ne hangozzék elégedetlenség ebben az országban!*

Ha már van, akkor legalább ne lássuk, ne halljuk az ezer jajsztót, ezért kellett a kártérítés révén cenzorrá megtenni a kiadót.

És ezért van az, hogy nem az újságírást, nem az újságokat féltetem én ettől a most á la minute készült törvénytől, hanem a nincstelen, védtelen, szegény emberek millióit.

Forduljanak a hatósághoz, ugyebár, amely ellen éppen panaszkodnak! A jegyző potom árért vette meg földjét a parasztnak, mert az árverést úgy hirdettette meg, hogy senki más vevő nem jelentkezett: forduljon a paraszt a szolgabíróhoz, aki ezer érdekszálal van hozzákötve. A szolgabíró ellen az alispánhoz, akivel együtt vadásznak. Aztán hallgasson.

A részletügynök vagy a parcellázóügyvéd végigcsalja a népet: ne lehessen szóvátenni, hogy miképen fosztják ki a parasztot. Megint csak el kell mondanom: Nem lesz olyan kiadó, aki a saját pénzét veszélyeztesse Kis-Krúcsmegfalva népe kedvéért. Az újságíró a saját bőrét reszkírozza, mert alkalma volt meggyőződni. A kiadó nem mehet el riportra, nem lehet tehát meggyőződése róla, tehát nem is reszkírozhatja a pénzt. „Alkalmazottaiért – mondják erre a munkapárt jogtudósai – más vállalkozásnál is a munkaadó felelős”. A jeles jogászok és szociológusok csak azt felejtik el szándékosan, hogy ez a felelősség *fizikai cselekvésekért* áll elő más vállalatoknál, amely cselekvéseknek úgyszólván matematikai biztosságú megállapítása lehetséges. De a szellemi munka megítélése kissé tetszőlegesebb dolog. Kárt okozott e izgató cikkével a kiadó cikkírója és mennyi kárt a gyárosnak, ennek megítélése talán mégis fogasabb feladat, különösen ha még az is egyszerűen életnézet dolga, hogy a cikk maga izgatás volt-e vagy sem?

Kováld úr selyemtisztító és emberégető gyáranak közigazgatási abszurdumait nem lesz ezentúl lehetséges megírni, nem a bíróság miatt, mert ott, ha Kováld úrnak kedve tartaná odajönni, felmentenének, hanem a kiadó miatt. Ő, a kiadó – auf alle Fälle – nem hajlandó Kováld úrnak tízezer korona kártérítést reszkírozni, sokkal kényelmesebb lesz rá, ha elfogadja Kováld úr hirdetését, így szolgáltatják át e törvény készítői az újságírást közérdekestől, újságíróstól együtt: a kapitalizmusnak, amely miatt az újságírást megkövezik. Mint ahogy egyáltalán az egész törvényjavaslat két fegyverrel dolgozik a sajtószabadság levagdosásán. Az egyik

fegyver az a hatalmi öntudatuk, hogy ebben az agyonsanyargatott, elfásult országban tehetnek azt, amit akarnak: elnémítják tehát a jaj-szót. Ez a politikájuk.

De a másik fegyverüket az isten bocsássa meg nekik: a megértetlenségüket, a hozzánemértésüket. Olyanokat produkálnak e javaslattal, amiket maguk sem akarnak lehetővé tenni és majd nagyon el lesznek ámulva, amikor látni fogják, hogy milyen világ kelt életre az általuk elvetett magból. Ha nem lennének annyira tajtékosak a munkapárt urai, ezektől az akaratlan gonoszságoktól meg lehetne menteni a tisztességes sajtót, tehát ennek az országnak a közönségét. De a sok leleplezett panama miatt, az Ertsey Péterek miatt a vérbosszú elhomályosította ítélőképességüket.

Mindez hát miért van így?

Ez a monarchia a sorsa felé megy. Átvettük Törökország szerepét; ma Ausztria-Magyarország az a beteg ember, akinek örökségére az európai hatalmaknak a foguk fáj. Mindenki jól fog jární, hiszen sok kincs van. A románok Erdélyre, az olasz a Trentora, az oroszok Galíciára, esetleg a Kárpátok aljára pályáznak s mi, e monarchia konglomerátum népe csak egy nagyszerű gazdasági és kultúrpolitikával tartathattunk volna össze. Ugyan kérem, hát tessék szétnézni: hogyan tartunk össze!

És most, ebben az állapotban, végzetszerű konok rövidlátással elvették még azt is, amink volt: a gyülekezési jogot, a parlamenti-küzdelem szabadságát, most a sajtószabadságot, a vármegyei autonómia után pedig – emlékezzenek reá – a bíróság fog sorra kerülni, aminthogy az esküdszéket már megölték.

Mi ez? Miért mindez? A monarchiát fenyegető veszedelem ellen terrorral akarják együvé olvasztani a két államot s ehhez az út: a közszabadságok eltörlése, amint a példa, maga az útmutatás: a parlamenti házszabályrevízió keresztülvitele volt. És a sajtószabadság letörlése: a vészharangok elnémítása akar lenni.

A végzet megtalálja a maga embereit. A magyar állam kormánygépére egy, a rövidlátásától megmámorosodott fűtő került, aki rövid idő alatt beszalad, beviszi a gépet Ausztriába s maga is el fog csodálkozni, mikor ott lesz. Rendországba akart jutni – fogja mondani szomorúan – és elégtételül majd haza megy gazdálkodni, mert az angol és latin példák híve.

Addig azonban rohan a gépen s az állomásokon, ahol keresztül halad, ne zavarja a perron harangja.

Szabad lesz az út!

Fényes László.

A valódiság bizonyítása a sajtójavaslatban.

Az újságírói munka legnehezebb része a valódiság bizonyítására való előkészület. Életbevágóan fontos dolgok egész soráról hallgatni kénytelen az újságíró, döntő jelentőségű dolgokat nem lehet megírni, mert a *kétségtelen* valódiságot esetleg nem lehet *perrendtartás-szerűen* bizonyítani, csak esetleg, – mert tudniillik nem bízhat

meg teljesen a tanúkban, nem férhet hozzá egyes részletkérdésre vonatkozó aktákhoz. És ilyenkor áll a legkínosabb helyzettel szemben. Az ügyet mindenki ismeri, majdnem nyíltan beszélnek róla, csak az újságíró nem nyúlhat hozzá, mert megállítja a valódiság bizonyításának nagy kérdése. Gyakran hetekig, hónapokig gyűjti az adatokat, bizonyítékokat egy-egy közszájon forgó visszaélés megírására és a végén mégsem írhat róla egyetlen szót sem. A vonatkozó akták hozzáférhetetlenek, a tanúk pedig megbízhatatlanok. Egy hírhedt választás után bizonyos körökben nyíltan beszéltek, hogy a kormánypárt az adóhivatalok útján utalta ki a kortespénzeket. Megírni nem lehetett, mert a tanúk előre letagadták négy szemközti nyilatkozataikat. Egy főszolgabíróról köztudomású, hogy évi törlesztésre árulja a jegyzőségeket, de megírni lehetetlen, mert a tanúkra nem lehet számítani. Egy másik főszolgabíróról köztudomású, hogy néhány tízezer hold földet harácsolt össze telekkönyvi manipulációkkal; de megírni alig lehet, mert előzőleg a nehezen hozzáférhető periratok százait kell áttanulmányozni. Egy alispánról köztudomású, hogy meglopta a felosztott Matica pénzét, de az eltussolt fegyelmi irataihoz nem lehet hozzáférni, a tanúk hallgatnak, tehát az esetet szintén nem lehet megírni. Minden újságíró fiókjában százával” hevernek hasonló esetek. És hogyha kínos munka árán, nagy fáradságok után meg is ír ilyen köztudomású esetet, az eredmény nagyon sovány. A magyar közhivatalnokok érzékenysége ugyancsak csekély és gyilkosán súlyos leleplezésekre gyakran meg sem mozdulnak. De tegyük fel a másik eshetőséget, az illető sajtópert indít. Az újságíró csoportosítja a bizonyítási anyagot, tanulmányozza a tanúk megbízhatóságát, izzad, fárad, birkózik, a vádlottak padján szorong és a végén felmentik. A valódiság bizonyítása sikerült. A felperes kissé kényelmetlenül érzi magát, de csakhamar megfelelkezik az egészről és folytatja visszaéléseit. A legnagyobb ritkaságok közé tartozik, hogy magyar közhivatalnok a reája bizonyított visszaélések következtében – a legrosszabb esetben is – nyugdíjba kerül.

És ezt a meddő munkát, amely sivár sikertelenségeivel már oly sok lelkes újságírót tett cinikussá, ezt a nehéz munkát még nehezebbé teszi a készülő sajtótörvény 33. §-a. Szereplőként fogják büntetni azt is, aki adatok nyújtásával lehetővé tette egy közlemény megírását. Ez az egyetlen paragrafus, amely a bizottsági tárgyalás folyamán kissé ravaszabb formát nyert, – elegendő ahhoz, hogy a valódiság bizonyítását még nehezebbé, majdnem lehetetlenné tegye. A bíróság állandóan „bűn társak”-at fog keresni és ezáltal megfélemlíti a tanukat, sőt egyenesen meg is foszthatja a vádlottat tanúitól azáltal, hogy azokat vádlottakká lépteti elő. E paragrafus alapján nagyon könnyen kialakul majd egy új eljárás, amelynek az lesz a lényege, hogy a vádlott tanúit vád alá helyezik és a panaszos tanúinak vallomása alapján valamennyit bezárják. Természetes, hogy ezzel szemben egy ellenkező gyakorlat is ki fog fejlődni, aminek a végeredménye az lesz, hogy a bíróság tekintélye, a független bíróságban vetett bizalom teljesen el fog tűnni.

A valódiság bizonyítása az új sajtótörvény szerint két esetben szerepel, a helyreigazítás megtagadásánál és a sajtópernél. A tervezet 20. §-a szerint bárki, akit valamely lap megemlítt, cáfolatot adhat közre és a szerkesztő köteles a cáfolatot közzétenni, hacsak annak valótlansága nyomban, kétségbevonhatatlanul be nem igazolható. Természetes, hogy a legtöbb hazug cáfolat valótlanságai nem igazolhatók be nyomban, kétségbevonhatatlanul és amennyiben a szerkesztő megtagadja a cáfolat kiadását, a nyilatkozó a járásbíróhoz fordulhat. (21. §.) A járásbíró legkésőbb harmadnapra tárgyalást tűz ki és az el nem napolható tárgyaláson kell a valódiságot azaz valótlanságot bizonyítani. „Nyomban, kétségbevonhatatlanul”. A legtöbb esetben ez természetesen lehetetlenség. A bizonyítékok beszerzése, a tanúk kihallgatása, – különösen hogyha nagyon távol lakó tanukról van szó, – három nap alatt lehetetlen. Gyakran heteket igényel a bizonyításhoz szükséges akták hiteles másolatainak megszerzése és ilyen esetekben a háromnapos bizonyítás természetesen nem sikerül. De tegyük fel, hogy sikerül. Minden poklodon keresztül, rengeteg költséggel, fáradsággal a szerkesztő beszerzi a bizonyítékokat és a járásbíró előtt perendtartás-szerűen bizonyít. A járásbíró kénytelen a nyilatkozót elutasítani. Csak hogy a jóember kacag, ismeri ő a 22.§-t is. Zsebébe nyúl és kihúz onnan egy másik nyilatkozatot és kéri annak a közzétételét. A szerkesztő pedig tűzre vetheti bizonyítékait és kénytelen olt helyben rögtön előszedni az előtte addig ismeretlen nyilatkozatra vonatkozó, perendtartás-szerűen bizonyítható cáfolatait. Ilyen komédiák színterévé fogja tenni a bírósági tárgyalótermeket az új sajtótörvény. Hogy ennek azután mellékhatásai is támadnak, az természetes. A konkrét vádak egyre ritkábbak lesznek és ezeket majd az első cáfolat utáni időkre haszntják a lapok.

Az új sajtóéi járás szerint a sajtó útján elkövetett rágalmozás és becsületsértés eseteiben nem az illető tábla székhelyén működő esküdtbíró lesz illetékes, hanem decentralizáció történik. A kisebb vidéki városok kevésbé tárgyilagos esküdtbírói tárgyalják majd a sajtópereket és ezek előtt nehezebb lesz a bizonyítás. A sógor-koma esküdteket sokkal nehezebb meggyőzni, mint a nem érdekelt, távol lakó esküdtbíró vagy egyáltalában a rendesen tárgyilagosabb, nagyobb városban lakó esküdteket. Viszont hogyha a helybeli tárgyalás aggályosnak látszik, az illetékes vádtanács az ügyészség indítványára átteszi az ügyet az alkalmasabbnak látszó székhelyi esküdtbíróhoz. No de ez csak külső körülmény, tekintsük magát a valódiság bizonyítását az esküdt- avagy a szakszíró előtt. A készülő sajtótörvény súlyt helyez az eljárás meggyorsítására és ennek érdekében az elévülési határidőt felemeli három hónapról hat hónapra. (48. §.) Viszont a bizonyítékok előterjesztésére nagy kegyesen nyolcnapos határidőt enged. Vagyis a panaszos hat hónapig töprenghet azon, vajjon tanácsos-e pert indítani, hat hónapig puhatolózhat, keresheti a mentőtanukat, addig nem sürgős a dolog. A feljelentés percében hirtelen sürgőssé válik az ügy és határidőkkel szorítják meg a bizonyítás lehetőségeit. Bár a tervezet

54. §-át az igazságügyi bizottság kihagyta, a világos célzat mégis csak az, hogy a valódiság bizonyítása a vizsgálóbíró előtt történjék. A vizsgálóbíró előtt pedig majdnem lehetetlen a bizonyítás, ösmerünk oly sajtópereket, amelyekben az összes tanuk a vádlott igazát bizonyították, de csakis a főtárgyaláson, a vizsgálóbíró előtt egyik tanú sem mondott lényeges dolgot. És ez természetes is. A vizsgálóbíró hivatalos sietséggel, érdeklődés nélkül végzi a sablonos kihallgatásokat és a tanuk igyekeznek mennél hamarább túlesni a kellemetlen aktuson. Csak a főtárgyalás izgalmas levegőjében melegednek belé a vallomástételbe. Különösen abban az esetben, hogyha a tanú a panaszostól függő viszonyban van, fontos a főtárgyaláson való közvetlen kihallgatás. Csakhogy az új sajtótörvény ellenkező célt szolgál. Olyan esetekben, amikor közhivatalnokok ténykedései forognak szóban, nagyon alkalmas a vizsgálóbíró előtti bizonyítási eljárás alapján mérlegelni, vajjon ki lehet-e állani a főtárgyalás nyilvánossága elé. Az új törvény alapján a „fényérzékeny” ügyeket majd főtárgyalás, azaz vádemelés nélkül elintézik és ezáltal megmentik azt, ami még megmenthető, – a látszatot. És hogyha figyelmes szemmel nézzük közviszonyaink lassú, de biztos változását, úgy kénytelenek vagyunk igazat adni a kormánynak. Magyarországon tényleg szükség van arra, hogy a közhivatalnokok védelmére ilyen intézkedéseket létesítsenek.

De azért a célt csak részben érik el. Rettenetesen megnehezítik a valódiság bizonyítását, veszélyes csapdákkal rakják tele az újságíró útját, de azért mégsem tehetik lehetetlenné a valódiság bizonyítását. Csak nagyon nehézzé, nagyon *drágává* teszik. Ennek pedig oly következményei lesznek, amilyenekre a törvény alkalmazói nem számítottak egyszerűen azért, mert *ők* azokra nem is számíthattak.

Erdélyi Viktor.

A sajtójavaslat és az újságíró.

Igen tisztelt főszerkesztő úr,

a Szabadgondolat sajtószáma részére hasznát lehet talán venni a következő pár sornak, amelyben röviden benne van minden, amit Az újságíró címen hosszabban elmondhattam volna:

Az új sajtótörvény siettet és megpecsétel egy tízéves processzust. Tehát véleményem szerint

1. megszorítja az adóz, mindenre elszánt, minden fegyházra kész zsaroló újságírók (nem álhírlapírók, – igazi hírlapírók) számát;
2. megszorítja a felfelé züllő, az ágens-újságírók számát;
3. teljesen kipusztítja ellenben azt a publicista-típust, amely eddig a kapitalizált sajtóban is meg tudott őrizni némi függetlenséget.

Tisztelettel stb.

Budapest, 1913 november hó.

Bíró Lajos.

Az írás.

Letűnt korok fonala hozzánk s vágyaink hagyatéka a tőlünk születőkhöz. Csak maga az ember élőbb, mint az írás, mely multat, jövőt, csüggedést, bizalmat, nyugatot, keletet értelmes egységbe sző. Benne századokkal előbb élt apánk szeme villog a az a kor lüktet, mely régen írta, olvasta vagy dalolta azt. Benne indulatok és sejtelmek pihennek, melyeket majdan hirdetve olvas egy szabadabb kor vagy halkán dúdol egy boldogabb ember.

Az írással igazságosan bánik az idő. Hősök és álhősök, forradalmárok és álforradalmárok századokon át egyforma hírességek lehetnek, de az íráson a mesterkéeltség megtörik, friss máz és százados patina alól egyformán kicsillog, hogy mit diktált a szív és ész frigye és mit az érdek és hazugság szövetsége. Talán tegnap még örökéletűnek mondták a pajtások s holnap már a polcon fakul az az írás, melyet a napi hatalmak aranynyal fizettek. A pajtások, ha összeállnak, intézményekben leköthetik az érdeket és politikában meghamisíthatják az igazságot; gazdagságban hagyható a puhány sarj és bronzban a szürke ős, az írásban azonban érdekből gatzból, szürkéből és puhányból sose maradt emlék.

Szentelt a templom, a zászló, a sírbolt, a várfok, áhítat és vér szentelhetette: de szent csak az írás, melyben az ember jobbHITE lángol. Az írásba mindenét beleadta az ember: esztét, szíve érzékenységét, hangja muzsikáját és tömérdek vágya zakatoló erejét. A képírás és a biblia, a rovásírás és a Kapital, Homer és Tolsztoj: íme az a boltozat, mely alatt az emberiség erőfeszítéseihez lélekzetet vett.

*

A reménységnek és megújulásnak mindig az írás volt a menedéke. Ha jogokat koboztak és embereket némítottak el, megmaradt az írás és a toll sercegésében több erő volt, mint a kard suhogásában. Titokzatos és félelmes erő ömlött a papirosra és a rossz szándékú cenzorok hiába vigyáztak, mert az igazak és érzékenyek megértették egymás üzenetét. A szelíd betűk mögé, a szavak zenéjébe, a mondatok fordulatába rejtélyes erőket bujtattak s a történelem sötét korszakaiban, mikor minden szögleten cenzor állott, a lázadók programját mégis az írás hozta, haragjukat az írás fűtötte, erejüket az írásból tudták és forradalmukat a forradalmi írás előzte meg.

(Rub.)

A sajtójavaslat és a magánjog.

Láttatok-e már, amikor a bika vörös posztót látva szemei előtt, nekiiramodik és legázolja a vetést, felborítja a korlátot, a kertbe is beront, sőt ha meg nem fogják, a lakóházba is beszabadul: fusson mindenki, akinek keze-lába van! A szerencsétlen sajtójavaslat, szerkesztői vállalkoztak a romboló munkára, hogy egy hatvannégy szakaszos törvényjavaslat keretei között behatoljanak a jog legkülönbözőbb területeire és pusztítsák, ami még elpusztítható az ország sovány közjavaiból. A megtépázott egyesületi, a rikkancsrendeletekkel megkötözött és vérében fetregő szabadságjogokat újabb lépéssel hozták közelebb a végleges kimúláshoz. (Lásd a sajtójavaslatnak a lapalapításra, az utcai árusításra, a magas biztosítékra vonatkozó részeit.) A *büntetőjog* legalapvetőbb elvein erőszakot vettek oly vétségek konstruálásával, melyek a mai büntetőjogi fogalmak szerint büntetendő cselekményeknek nem tekintendők. A *büntetőeljárást* statáriális alapra helyezvén, elütötték a sajtóközlemény szerzőjét a megfelelő védelemtől.

Mi a következőkben a sajtótörvény *magánjogi* intézkedéseiről kívánunk megemlékezni. Ezeket az intézkedéseket is az a két vonás jellemzi, ami az egész törvényjavaslatra karakterisztikus. Egyfelől rendszertelen összevisszaság, amely az elhamarkodott és sebtiben készült törvényalkotásokat szokta jellemezni, másfelől az a szándék, hogy a sajtó szabad mozgását nemcsak büntetések felállításával, fogház- és elzárás-büntetésekkel akadályozzák meg, hanem súlyos vagyoni felelősségek megállapításával eleve útját vágják annak is, hogy valamely kényelmetlen cikk megjelenhessen.

A sajtójavaslat hírhedt 39. és 40. §§-ai statáriális állapotokat teremtenek meg a kártérítési jog terén. Az általános magánjog is megállapítja a kártérítési kötelezettséget bizonyos kárt okozó cselekmények elkövetése esetén és bizonyos meghatározott előfeltételek mellett. Ez a kártérítési felelősség fennforog akár sajtó útján, akár pedig más módon követeltet el a kárt okozó cselekmény. Eképen tehát a sajtóközlemény szerzőjének anyagi felelősségét az általános magánjog már teljes mértékben megállapítja.

Amidőn a sajtójavaslat 39. és 40. §§-ai ez említett magánjogi védelem dacára még külön is szükségesnek tartják a kártérítési kötelezettség szabályozását, ha a kár a sajtóban megjelent közlemény következménye, ezt három okból tették meg. Először, hogy figyelmeztessenek mindenkit, aki valamely a sajtóban megjelent közlemény miatt kárt szenvedett, a kártérítési per megindítására. A törvény itt valósággal az *agent provocateur* szerepét, a felbújtó szerepét kívánja játszani, hogy a jövőben a kártérítési perek egész tömege zúduljon a cikkírók és a sajtóvállalatok nyakába. A második célja a szabályozásnak BZ volt, hogy azokat a törvényes előfeltételeket, amelyek az általános magánjogban a kártérítés megállapítására irányadók, figyelmen kívül hagyja és a kártérítés fizetése iránt perelt szerzőt vagy vállalatot teljesen kiszolgáltatassa a bíróság szabad és törvény által meg nem kötött ítélkezésének.

A javaslat beszél vagyoni kárról és nem vagyoni kárról. Az általános magánjog a vagyoni kár megtérítését részint szerződészegés, részint pedig tiltott cselekmények fennforgása esetén engedélyezi. A sajtó útján elkövetett kárra ezen utóbbi vonatkozik. A polgári törvénykönyv javaslatának 1458. §-a azonban elég szabatosan körülírja, hogy mikor forog fenn tiltott cselekmény, amely a vagyoni kár megtérítésére kötelez. Kimondja nevezetesen, hogy tiltott cselekményt az követ el, aki másnak jogvéde érdekeit jogellenesen és vétkeesen (szándékosan, vagy gondatlanságból) megsérti vagy pedig másnak a jóerkölcsökbe ütköző módon szándékosan kárt okoz. A törvény tehát a kártérítés megállapításához útmutatást és kereteket nyújt a bíró részére. A felsorolt előfeltételek hiányában nincsen joga a bírónak kártérítést megállapítani. A sajtójavaslatból a *kártérítés törvényes előfeltételeinek meghatározása hiányzik* s így a javaslat módot nyújt a bírónak arra, hogy saját tetszése és belátása szerint állapítsa meg a kártérítési felelősséget.

A nem vagyoni kár tekintetében a polgári törvénykönyv javaslatának 885. §-a szintén törvényes előfeltételeket, ismertető jeleket állít fel s kimondja, hogy nem vagyoni kárért csak akkor jár kártérítés, ha valaki szándékosan vagy súlyos gondatlanságból elkövetett kötelességsértés miatt az általános magánjog többi szabályai értelmében kártérítésre van kötelezve. A sajtójavaslat a *nem vagyoni kár tekintetében sem állítja fel ezeket az előfeltételeket*. Itt is a bíró önkényének a legtágabb teret engedve, csak általánosságban beszél a nem vagyoni kár megtérítéséről. A munkásság felzúdulása és kétségbeesése azon, hogy a 39. § lehetlenné fogja tenni a szaklapok megjelenését, mert e § alapján kártérítési felelősség fogja sújtani lapjaikat sztrájk- és bojkott-hírek közlése esetén, az általános magánjoggal való összevetésből kitünőleg éppen a törvényes előfeltételek közelebbi meghatározásának hiánya miatt teljesen megokolt.

A harmadik célja a kártérítési felelősség külön szabályozásának a sajtójavaslatban a legbrutálisabb és a sajtó szabadságát a legnagyobb mértékben veszélyezteti. A javaslat nevezetesen a *kártérítésért* is felelőssé teszi a hírlap biztosítékát és ha ebből a kártérítés összege ki nem telik, a kiadót, sőt, ha ettől sem lehet a megítélt összeget behajtani, a nyomdatulajdonost is. Sőt, még abban az esetben is, ha a sajtóban megjelent közlemény egyáltalában nem bűncselekmény s a cikk írója ellen bünvádi eljárás meg sem indítatott, vagy a megindult eljárás megszüntetett, illetőleg felmentő ítéletet hoztak, a polgári bíróság által esetleg megállapított és a sajtójavaslat szerint megállapítható kártérítés összegét be lehet hajtani a biztosítékból, a kiadótól vagy a nyomdásztól. Ezen a ponton azután a sajtójavaslat szakít minden szeméremmel, szakít teljesen a fennálló jogelvekkel, a méltányossággal és a józan belátással. Ez az intézkedés világít a legélesebben rá a kormánynak a sajtószabadság megfojtására irányuló törekvéseire. Ez már egyértelmű a vagyoneklobzásnak azzal a rendszerével, amely valamikor a középkori hűbéres időkben állott fenn. A nyomdász, akinek fogalma sincs arról, hogy a szerző cikke esetleg valakinek

kárt okozhat, felelős a kártérítés összegéért akkor is, ha a cikk tartalma semmiféle bűncselekményt sem állapít meg. A nyomdásznak eszerint tulajdonképpen minden egyes cikk kinyomása előtt néhány hétig nyomoznia kell majd, latbavetni a cikk minden egyes szavát, hogy valakinek nem okoz-e vájjon kárt, mert ha igen és a szerzőt kártérítés fizetésére kötelezik (s a kártérítés nagysága korlátok közé szorítva egyáltalában nincs), végső soron neki kell majd a kártérítés összegét megfizetnie. Hol van az a nyomdász, aki ily felelősségnek kiteszi magát? Ez a rendelkezés más szóval azt jelenti, hogy a közigazgatási, közéleti, társadalmi visszaélések, hatósági túlkapások szellőztetését a lapok hasábjairól örökre száműzik.

Amíg az általános magánjog csak rendkívüli és előre meghatározott esetekben állapít meg kártérítést a vétlen károkozó terhére, a sajtójavaslat szerint a vétlen nyomdász, akinek a közlemény károkozó jelentőségéről tudomása sincs, a felelősség körébe fog bevonatni.

Azon pusztítás mellett, amelyet a sajtótörvény javaslata a kártérítés kérdésében a magánjog területein elvégzett, többi kirándulásai a magánjog területére kisebb jelentőségűek. De ezek is híjával vannak a komoly törvényszerkesztés és az érdekek komoly megvédésére szükséges jóhiszeműség kellékeinek.

A javaslat az igazságügyi bizottság módosítása alapján tartalmaz egy rendelkezést, amely szerint, ha a vádtanács a sajtótermék előzetes lefoglalását megszüntette, az időszaki lap tulajdonosa a lefoglalás következtében szünetelt kimutatható tényleges kárnak megtérítését igényelheti. Elvben tehát a kincstár részéről is felállít bizonyos kártérítési felelősség-féle intézkedést, bár csupán az időszaki lapok s nem egyszersmind az egyéb sajtótermékek tekintetében. A kármegállapítás azonban ugyancsak e javaslat értelmében úgy történik, mint ahogy az általános büntető jogban az ártatlanul elítéltek kárpótlásánál kell eljárni. Aki a büntető perrendtartás erre vonatkozó rendelkezéseit ismeri, tudja, hogy a kincstár kártérítési felelőssége karikatúrája annak az eljárásnak, amely az ártatlanul elítélt jogos és méltányos érdekeinek megvédésére szükséges volna. Míg a magánegyéneken a kártérítési felelősség csípős ostorát suhogtatja meg a büntetőjog, az államhatalom felelőssége szelíd önkényesen kormányozható és a komolyságnak minden vonása nélkül való.

Van egy fejezet a sajtójavaslatban az időszaki lap kiadója és szerkesztőségének tagjai között fennálló jogviszonyról. Ezeket a rendelkezéseket állítólag a hírlapírók megnyerésére akarták felhasználni, hogy ezek a nekik megadott kedvezmények fejében mondjanak le a sajtótörvény többi részei ellen való küzdelemről. Ezért tartották szükségesnek a közjogi jellegű törvénytervezetében, elszakítva a többi magánjogi szabálytól, rendszertelenül, hevenyészve és minden összefüggés nélkül néhány jogszabályt a kiadó és a munkatárs közötti viszonyra nézve is bevenni. De még ezen a ponton is csalódást keltettek: A munkatársak részére nevezetesen

semminemű új jogot nem biztosítottak. Szinte csodálatos rövidlátást kellett feltenni az újságíróársadalomról, azt híven, hogy nem fogja észrevenni a feléje nyújtott mézesmadzag értéktelenségét és vívmányként fogja üdvözölni azt, ami az eddigi jog alapján is megillette. Vívmányként tünteti fel a javaslat, hogy a szolgálati viszonyt csak felmondással lehet megszüntetni, ami azonban bizonyos esetekben rögtöni hatályú is lehet. A mai jogban ugyancsak a felmondás szünteti meg a szolgálati szerződést s ezenfelül a szolgálat kölcsönös megegyezéssel való megszüntetése. Ez utóbbit hihetőleg a sajtótörvény javaslata sem akarja kizárni? A szerkesztőség tagjai részére biztosított törvényes felmondási idő a sajtótörvény javaslata szerint ugyanaz, mint amelyet a bíróság ezidőszert is állandóan meg szokott állapítani. Sőt, van egy rendelkezés, amely a mai jogállapotot az újságíró terhére változtatja meg. A javaslat szerint, ha az újságíró jogosítva van az 58. § értelmében szerződését rögtöni hatállyal felmondani, ez esetben őt a szerződéssel kikötött munkadíj az egész felmondási időre megilleti, ha csak a kiadó nem igazolja, hogy az újságíró kára ennél kevesebb. A mai jog ennél sokkal többet biztosít az alkalmazott részére, nevezetesen a törvényes felmondási időre munkadíját feltétlenül követelheti, tekintet nélkül arra, hogy volt-e kára s ha igen, kisebb volt-e mint a munkadíj. Csupán a törvényes felmondási időn túl a szerződésileg megállapított még hátralevő időre eső munkabér fizetésének megítélésénél jó figyelembe, hogy kilépése folytán szenvedett-e kárt az újságíró, hogy nevezetesen kapott-e új állást és minő javadalmazással? Más szóval az újságírókra vonatkozó magánjogi rendelkezések részben a mai jogállapottal megegyeznek, részben pedig azt az ő hátrányukra változtatják meg.

Ilyen ez a javaslat magánjogi részeiben. Rendszertelen és zavaros egyfelől, jogfosztó és sajtóellenes másfelől. Ha törvény lesz belőle és ekképen magánjogi jogforrás is, szégyene lesz nemcsak a magyar közjognak, büntetőjognak és büntető eljárásnak, hanem a magánjognak is.

Halasi Béla.

A strohmann.

A „strohmann” intézményét a sajtójavaslat betérjesztői meggyőződéssel támadják, a sajtószabadságért küzdők pedig meggyőződés nélkül védelmezik. A progresszív tábor, amely az igazság alapján áll, úgy érzi, nem szállhat síkra olyan intézményért, amely maga az őszinteség hiány és a hazugság. Előre látható, hogy a szegény strohmann nem fogja állani a koncentrált támadásokat és az emberiség hálátlansága felett érzett keserőséggel szívében, örökre le fogja hunyni fáradt szemét. Mi azonban igazságot szeretnénk szolgáltatni a megvetett és elárult strohmannak, mert a sajtószabadság egyik bajnokát tiszteljük benne, akinek személye ezért megérdemli az epitáfiumot.

A fokozatos felelősség elve a fiktív tettesek elve. A szerző,

a felelős szerkesztő és a kiadó törvényes strohmannok, hiszen csupán merész fikcióval lehet az üzlete után járó vagy a Rivierán üdülő kiadót értelmi bűncselekmények, néha nemes eretnokségek tettesének tekinteni. De épp ilyen strohmann-felelősség végeredményében magának a szerzőnek a felelőssége is, hiszen a szerző valójában csak a cikk szerzője, nem pedig a gondolaté, amelyért helytáll. Az u. n. szerző magánéletében nem gondolatok szerzője, hanem hivatásos újságíró, kenyér-szerző, akár a kiadóvállalat igazgatója vagy a nyomdai segédmunkás. Nem kivétel, hanem szabály, hogy az állam által üldözött gondolatok nem az egyesek, hanem egész korok és széles néprétegek gondolatai. Az osztályharc gondolata ma tízmilliók gondolata és az újságíró, aki tízezredszer megírja, nem tesz hozzá semmit sem. Nem lehet kétség aziránt, hogy a fokozatos felelősség minden láncszeme strohmannokból áll és hogy az u. n. „strohmann”, ahogy az önként jelentkező álszerzőt nevezik, nem törvénytelen leszármazója, hanem kitagadott gyermeke a törvényes strohmannok dinasztiájának. Nem visszaélés a joggal, hanem ellenkezőleg, a jog következetes kiépítése. A szerző-strohmann nem „kinövés”, hanem a fokozatos felelősségi elv gyökeréig visszanyúló fejlődés eredménye.

A fokozatos felelősség két okból lépett a sajtó-deliktumok terén a büntetőjogi általános felelősségi rendelkezések helyébe. Egyik, hogy a bűncselekmény tényállását itt kutatni nem kell; másik, hogy kutatni nem szabad. Nem kell, mert a deliktum tényálladéka maga a sajtóközlemény; nem szabad, mert ami a tényálladékból még hátra volna, t. i. a tettesek és részesek személye, azt magasabb érdekből firtatni nem szabad. A tettesek személyét nem a rendőrség jelöli ki, hanem előre megnevezi maga, a törvény, amely nem engedi meg az apaság keresését. Törvényi bizonyítási vélelem, hogy a bűncselekmény apja az, akit a fokozatos felelősség sorrendje kijelöl. Az államhatalom tehát a „tettes” komoly üldözéséről, a valódi nyomozásról, az igazság tárgyilagos kiderítéséről, egyszóval az érdemleges elintézésről lemond és ehelyett formális elintézéssel, pusztá látszattal elégszik meg. A bűncselekményt elkövető személy tekintetében ezt a látszat-elintézést a fokozatos felelősség szolgálja. A strohmann-felelősség tehát erőszben a sajtó természetében leli gyökerét.

A politikai deliktumok azonban, akkor is, ha nem sajtó útján követtetnek el, magukban véve is hajlamosak a fikciókra. A sajtóvétségnél, láttuk, részben nem kell, de részben nem is szabad a fizikai szerzőséget kutatni. Az, hogy nem kell, a nyomtatvány természetéből folyik. Itt csak az a bűncselekmény, ami nyilvánosságra kerül, ami pedig nyilvános, azt nyomozni nem kell. A sajtó-közigazgatás pedig mindig jóelőre gondoskodhatik felelős személyekről. De, hogy másrészt nem szabad, az onnét van, hogy ezek a deliktumok többnyire politikai természetűek és ez a természetük bizonyos irányban vétót mond az inkvizíciónak. A politikai sajtódeliktumoknál tehát két ok is egyesül arra, hogy azoknak a megtor-

lásába irreális elemeket vigyen bele. A fokozatos felelősség, amely ezen a talajon nőtt, így csak részben a sajtó-jog terméke, másrészt az a politikai bűncselekmények gondolkörébe tartozik. Látni fogjuk, hogy a „strohmann” sem a modern nyomda-technika szülötte, hanem általában az emberiség politikai fejlődésének szükségszerű velejárója. De míg a sajtó természete csupán a felelős személy kijelölésébe, az alaki részbe, visz bele önkényes és fiktív elemeket, addig a politikai deliktumok lényegében rejlik az, hogy maga a büntetés, az anyagi szabályozás is ilyen, inkább kifelé szóló, demonstratív, jelképies elégtétel, mint valódi, komoly és érdemleges elintézés.

Ma a sajtó öleli fel a politikai életet, valamikor azonban az istenek szolgálata ölelte azt fel. Abban az időben, amikor vallás formájában sűrűsödött össze minden közügy, mert az emberek meg voltak róla győződve, hogy a természet az emberek és a szellemek kölcsönhatásából áll, amely kölcsönhatást az embereknek módjukban van a szellemeknek tetsző cselekvéssel befolyásolni, de érdekükben is van ez, mert a szellemek jóakarátát közvetlen haszonban élvezik, haragjukat pedig közvetlen csapásokban szenvedik meg, abban az időben magától értetődő volt, hogy akinek a gondolatai a szellemeket megsértették, az közvesélyt hozott polgártársaira. A szentségtörőt kikutatták, megkövezték, feláldozták. Ha nem sikerült felkutatni, akkor a közösségből valakit kiragadtak és áldozatul mutatták be. Mint Andromédát, Iphigéniát, Izsákot. Nemesebb szellemekről később r feltételezték, hogy emberek helyett állatokkal is megelégszenek. És a társadalmak már régen nem hisznek a szellemvilág és emberi világ harcaiban és szövetségeiben, amikor még szertartásokban áldoznak az isteneknek.

Ugyanígy védelmezték és védelmezik az istenek oltalma alá helyezett társadalmi rendet is szentségtörő gondolatok ellen a teokratikus államok és azoknak leszármazol és késői unokái: a középkori és mai államok. A korai középkornak vallásos jellegű státusperi, az új kor inkvizícionális perie, a legújabb kor lázadási és izgatási perie halványan, de mégis hűen mintázzák a sacrilegium megtorlását.

A fokozatos felelősség mármost egyik lépcsőfoka annak a hosszú útnak, amelyen a társadalom védelme az égből a földre helyezkedett át. Egyik árnyalata azon átmeneteknek, amelyekkel az emberáldozat kiengesztelő szertartásától, az áldozati barom megkoszorúzásán keresztül a mise szelíd pompájáig elfinomult a szellemeknek adott elégtétel gondolata. Az élő isteneknek eleven embereket, a strohmannistenségeknek már csak strohmannokat áldozunk. A fokozatos felelősségben foglalt fikciók egész sorozata ugyanannak a folyamatnak a terméke, amellyel a bálványimádástól a vallási intellektualizmusig emelkedett az emberiség. A fokozatos felelősség strohmannokat állít lázongó, szívük vérével vétkező eretnekek helyébe, mint ahogy az emberiség nem rosszakaratú köveket tisztel már tabuként, nem is a láz és a napfogyatkozás szellemeit, nem az emberevő Baál-t és negyedízigen sújtó Jehovát kérleli többé,

hanem az emberiség testetlen „szellemét” nemes gondolatokban és tudományos rendszerekben véli felfedezni, amelyekből kormányoztatja társadalmát, nevelteti gyermekeit, amelyekért meghozza erőlködéseinek, igyekezeteinek és önkéntes vezeklésének áldozatait. Az emberiség fikciók sírboltjába temeti a hatalmakat, amelyeket túlhaladott. Látszat-tekintélyek megsértéséért csak látszat-büntetés járhat és a művelődés fejlődése joggal iktatta a fokozatos felelősség törvényi védelme mellé az önként jelentkező szerző, az u. n. strohmann, jogi véelmét is és az öregbedő gyakorlat joggal követelte, hogy ez a jogi vélelem törvényi vélelemként tiszteltessék.

Már kifejtettük, hogy a fizikai szerző tettesi minősége amúgy is fiktív és tehát nincs elvi akadálya annak, hogy a szerzői fok elé még egy fokozat, a kényszerű szerző elé az önkéntes szerző, a törvényes szerző elé a szerződő szerző, a fizikai szerző elé a „strohmann” lépjen. Ha a sajtójavaslat jogosnak tartja a kártérítésért helytálló nyomdatulajdonos személyében a fokozatos felelősség fiktív rendszerének további merész kiterjesztését, maga nyit ezzel utat annak, hogy a láncolat a másik irányban is kibővítsessék. A kérdés csupán az, van-e olyan elismert társadalmi érdek, amely kívánatossá teszi, hogy a fizikai szerző fiktív tettességét a még csak nem is fizikai szerző ennél is fiktívabb tettességet helyettesíthesse?

Amíg a sajtó és az újságírás fejletlen volt, addig gyakran előfordult, hogy az írás szerzője azonos volt a gondolat szerzőjével is. A sajtó kevesebbet politizált, de ha politizált, akkor politikusok szólaltak meg benne. A fokozatos felelősség, amikor elsősorban a szerzőt kívánta büntetni, feltételezte, hogy a gondolat szerzője és a cikk szerzője azonos. A fokozatos felelősség tehát még nem védelmezte meg a politikust, aki ír, csak a politikust, aki nem ír. Nehogy azonban ez utóbbit is, mint felbujtót, bűnségéért vagy tettestársat nyomozni, üldözni lehessen, törvénybe iktattattott, hogy egy feleljen mindért és ez az egy a szerző legyen.

A politikai szabadság kifejlődése két irányban is tágított ezen a felelősségi láncolaton. Mindinkább az újságírók lettek a cikkek szerzői, nem többé maguk a gondolatok szerzői. Az értelmi szerzőtől külön vált a fizikai szerző személye. Így lett az újságíróból mintegy a más eszméinek hivatásos strohmannja. További fejlődés az, amikor a gondolat e hivatásos strohmannjai, a merőben fizikai szerzők, helyébe is strohmannok lépnek, akik már a fizikai szerző strohmannjai, mintegy strohmannok a hatványon.

Ám ez a fejlődés nagy közérdeket ölel fel és elégít ki. Mert ha az állam gondolatokat üldöz, ehhez kétségtelen joga van. Az elemi és egyetemes gondolatok egész rendszereit joggal üldözzük mindannyian, amikor már az első elemitől kezdve az egyszeregy kérelhetetlen sorrendjével szorítjuk ki a jelenségek minden más alapvető összetűzését és fel az egyetemig a világban is csak egyféle egyetemét ismerünk el. De az állam is, természetesen, nem a gondolkodást kívánja üldözni, hanem annak bizonyos, szerinte veszedelmes termékeit, határozott gondolatmeneteket és gondolatokat.

Ezeknek a gondolatoknak hatásos terjesztését eltiltja, és hogy melyek ezek a gondolatok, a Btk. megfelelő szakaszaiban tényálladási elemekül jelöli meg. Ma már a közérdek még olyan egyoldalú értelmezés mellett sem tiltja és nem is üldözi az élő, a teremtő gondolatot. Egyetemes érdek, hogy amikor az emberiség mai gondolatanyaga mellett világosan nem boldogul – és ezt legjobban az bizonyítja, hogy az állam maga kénytelen bizonyos gondolatokat a forgalomból kirekeszteni –, legalább a meglévő gondolatokhoz új, összefoglaló és irány szabó gondolatok járulhassanak.

De van egy ember, akiben gyakorta vagy talán néha, de éppen ezek a kivételes esetek a legfontosabbak, a gondolatoknak ez a két csoportja szinte szétválaszthatatlanul egybefonódik. Van valaki, aki míg egyrészt tökéletes hangszere a régi, az ismert gondolatoknak, gyakran ugyanő a halk, a bizonytalan, az átérző és meghatott megszólaltatója az új, a megváltó gondolatoknak is. A félig tudós, félig költő publicista, az igazi író ez, akinek a szavában régi jelszavak harci kiáltásába gyakran új, meglepő és merész akkordok harmóniája vegyül. Az igazi író, aki a reprodukció szinte műszaki termékeit a produkció organikus csodáival gazdagítja, – ez az a kivételes és magának kivételt követelő jelenség, amely elkerülhetetlenül felveti a „strohmann” kérdését.

A fokozatos felelősség egész fikció-rendszere hiábavaló, ha a fizikai szerzőt akkor sem tudjuk megmenteni a büntetéstől, amikor az több mint fizikai szerző, amikor az teremtő gondolatok értelmi szerzője is. Az újabb fejlődés kivételből szabállyá tette, hogy az újságíró nem saját, általában nem is egyéni gondolatokat közöl, hanem százszor megírt dolgok újra megírója. És míg így egyrészt jogossá tette azt, hogy a hivatásos újságíró, akinek szerepe mindinkább fiktív, végleg „strohmann”-nal képviseltethesse magát, addig követelő és közérdekű parancsa lett az, hogy abban a nagyjelentőségű kivételes esetben, amikor a régi és üldözött gondolatoknak pusztán hivatásos reprodukálója egyben igazi író is, talán költő, az, amit szerénytelenebb korok prófétának neveztek, akkor ne essünk vissza a durva fetisizmusba és ne zúzzuk össze a lantot, amelyen jövő korok szele bűvös muzsikát fakaszt, azért, mert ugyanezen a lanton régi nótákat pengetve keresi meg kenyerejét a vándor hegedűs!

A politikai deliktumokban, mondtuk, sacrális jellegük folytán megvan az a hajlandóság, hogy a fejlődés folyamán mindinkább elfinomulva, végül pusztán szimbolikus megtorlásban részesüljenek. Elhalványul azonban a politikai deliktum eredendő vallásos jellege olyan irányban is, hogy magát a gondolatot nem is üldözi többé az állam. Az izgatási szakaszok nem bizonyos gondolatokat, hanem csak azoknak hatásos közlését, vagy terjesztését üldözik. Csupán csak gondolkodni, vagy annak eredményét hatástalanul közölni szabad, hiszen a büntetőhatalom maga sem hisz a szentségében annak, amiről már másképp gondolkodni szentségtörés volna. A hatásos gondolkodás elleni védelem rég nem áll az eredeti hieratikus alapon többé, de letért a társadalmi rend szent és sérthetetlen mivól-

tának az álláspontjáról is és azoknak az örvén szerényebb gyakorlati érdekeket védelmez meg. Rég leköszönt az állam arról a tisztról, amelyet magasabb hatalmak szolgálatában látszott teljesíteni és világi módon fordul a világi támadás ellen.

Ahol a folyamat ennyire haladt, ott megtörténhetik, hogy osztály-érdekek hatása alatt mintegy ellengőzt kap a fejlődés mozdonya és, mint éppen most nálunk is, az állam energikusan lép fel, félreteszi ismét a fokozatos felelősség fikcióit, de nem valami vallási reneszánsztól megihletve, hanem azért, hogy az embervadászat hatékonyabb módjaihoz fordulhasson csoport érdekeinek megvédelmezése végett.

Amint tehát látjuk, nemcsak a szerző helyett jelentkező álszerző „strohmann”, de strohmann maga az is, akiért jelentkezik, amint-hogy strohmannok a fokozatos felelősség többi viselői is. Látnivaló, hogy ez az alakulás nem mellékvágánya a fejlődésnek, hanem eredmény, amelyre az kezdettől fogva céloz. Nemcsak a sajtó természetéből folyik, hogy fikciókat szerepeltet, hanem sokkal inkább a politikai deliktumok természetéből, amelyek túlnyomóan a sajtóban öltenek testet. A politikai bűncselekmények megtorlásának enyhülése, azon körülmény, hogy csupán a hatásos gondolkodást üldözik már, nem többé a hatástalant is, ugyanazon törzs hajtásai, mint a fokozatos felelősség, egész törvényes strohmann-rendszere: – mindezek a kultúra átszellemülésének egyetemes országútját jelzik, amely a fétistől a fikcióig vezet.

Szinte határtalan mértékben lehet az elnyomott és mellőzött osztályokat saját érdekeik felől megtéveszteni. Eddig is láttuk, hogy merő félreértés, pusztá logikai tréfa a „strohmann”-ban a hazugság megtestesülését látni, mikor az ellenkezőleg a fejlődés általános, nagy igazságainak megtestesítője. – De két másik terméketlen érv homokját is szórják a szemükbe. Egyik, hogy a fokozatos felelősség ellenkezik az individualizált büntetés modern elvével; a másik, hogy az. ilyen kollektív felelősség visszatérés a régi, primitív falu- és törzsközületek túlhaladott fenyítő rendszerére. Elfelejtik, hogy a büntetés individualizálása a közönséges bűncselekmények terén szinte megköveteli a politikai bűncselekmények terén az ellenkező élv érvényesülését: a tömegmozgalmaknak minden egyéniest kizáró jellégének megfelelő kollektív felelősségét. Ez a kollektív felelősség pedig nem visszaesés a falu- és törzsközösség, a tizedelés és vándorlás idejébe, hanem csak analóg vele a fejlődésnek magasabb szintjén. A szocialista kommunizmus is csak hasonlít az ősi faluközösséghez, de a fejlődési spirális magasabb gyűrűjén helyezkedik el. A hasonlóság tehát abban van, hogy mint hajdan a faluban, a törzsben, ma a tömegben sem lehet kitudni a közvetlen „tetteseket”. De míg amazok csak helyi és vérségi egységek voltak, addig az a közösség, amely a sajtóvétség mögött áll, szellemi egység, titkos értelmi és érzelmi totem. A fokozatos felelősség nem visszaesés kezdetleges társadalmi egységek üldözési rendszereibe, hanem alkalmazkodás új szellemi közösségeknek amazokhoz analóg természetéhez.

Megdöböntő, hogy a haladó osztályok mennyire nem ismerik fel a strohmann ellen felhozott komolykodó és fölényes érvekben, ugyanazokat az elfogult és tudatlan nézeteket, amelyek ellen annyi eréllyel és annyi hévvel szoktak más téren fordulni. Pedig aki nem akarja látni, hogy az újságíró nem a kigondoló ja az osztályharc eszméjének, hanem annak pillanatnyi haszonélvezője és továbbadó] a, az ugyanannak a gyerekes és menthetetlen szociológiának a képviselője, amely facér újságírókban keresi a társadalmi forrongások bűnbakját. Pedig aki ragaszkodik ahhoz, hogy éppen bizonyos képzettebb, tehetségesebb és hangosabb írók és politikusok a mindenkori „tettesek”, azok annak a gyalázatos és rosszhiszemű harci szociológiának a hívei, amely a nagy társadalmi átalakulások „tetteseit” is mindig önző vezetők magánérdekeiben, nem pedig a nagy tömegek új feltételekhez alkalmazkodó, ellenállhatatlan, mert önérdékű, felismeréseiben látja.

De ezen a ponton széles és egyetemes társadalmi érdekek is emelik fel szavukat a „strohmann” mellett. Mert míg egyrészt hamis az a szociológia, amely nem látja a tömeget az egyénektől, addig másrészt igaz az, hogy a kiváló egyének a végrehajtói a tömeg szándékainak. Nem a kéz irányítja a testet, de ha levágjuk a kezét, az egész test tehetetlen. Aki a vezetőket levágja, nem szüntette be az okokat, amelyek őket is mozgatták, de beszüntette azoknak legfejlettebb, legalkalmasabb kifejezőit. Igaz, nem érvényesül ez az igazság oligarchikus mozgalmakban, mert ezek egyének szövetségei. Az OMGE-ben a tízezerholdasok egymás mellé rakodnak és ezzel az országot beborították. Az oligarchiákban nincs különbség vezér és közkatona között, innét arisztokratikus erkölcsi felfogásuk. De aki a tömegpártokat az emberiség közös érdekeinek sérelme nélkül kívánja felelősségre vonni, annak óvakodnia kell attól, hogy ezt az arisztokratikus elvet olyan területre vigye át, ahová az nem való, ahol azt csak tudatlanság vagy hipokrizis védelmezheti meg. Az oligarchiákra a dekapitáció, a demokráciákra a tizedelés alkalmazandó. Minden sztrájknál, minden tüntetésnél, általában a szolidaritás minden harcias megnyilvánulásánál, a tömegek természetesen a lehető legszélesebb felelősségeloszlást valósítják meg, vagyis régi kifejezéssel élve : a megtizedelést. Ennek a törekvésnek eredménye: a „strohmann” is. A demokratikus formák ellen intézett elvi támadás az, amikor a tömeges jelenségek okozataiként előálló tömegpártok természetes felelősségi rendszere helyébe, az egyéni felelősséget, a mindent elmérgesítő inkvizíciót léptetik.

A múlt és jövő erői küzdenek a strohmann intézménye körül. Ha ebben a harcban a strohmann elbukik, hosszú fejlődés eredménye válik kétségessé. A fokozatos felelősség már szinte minden ízében vélelmeken és fikciókon épült fel. Vélelmezett volt a szerep, amely a bűncselekmény körül a „tettet” illetve de vélelmezett volt az igazi „strohmann”-nál még annak személye is. Az egyetlen valódi elem: a kiszabott büntetés volt. Az eljárás majdnem teljesen jelképies lett. Még egy lépés és az állam a valódi büntetés helyébe a jelképies büntetést, a pusztá demonstratív megrovást, az inkriminált sajtó-

közlemény ünnepies elítélését helyezte volna. És elérkeztünk volna oda, ahol ma Anglia tart, hogy politikai sajtóper a valóságban nincs többé.

Ez az ut egyedül a „strohmannon” át vezethetett volna. A strohmann eltörlésével, merész kanyarulattal fordult vissza a magyar fejlődés a reakció útjára.

Polányi Károly

JEGYZETEK.

Kenedi Géza.

– *Különvélemény.* –

Igazságot kell szolgáltatni egy jogtalanul meghurcolt embernek. Kenedi Géza országgyűlési képviselő a Házban hosszú és lelkes beszédet mondott a sajtóreform mellett. Az ellenzéki újságírók tünetően kivonultak és másnap az ellenzéki lapok azt írták, hogy hallatlan és gyalázat, egy ilyen álhírlapíró mer a sajtó ellen beszélni, aki a sajtó hátán igyekszik már évtizedek óta felkapaszkodni az államtitkári székbe, aki szociológiai és erkölcsi smoncákkal kompromittálja az újságírást, aki . . . De uraim! Hát nem veszik észre, hogy ez sokkal erkölcstelenebb dolog, mint az, hogy egy országgyűlési képviselő támogatja a reformot? Kenedi Gézának ez a beszéde semmivel sem volt rosszabb, érdektelenebb, művelt és belátó ember számára feleslegesebb, mint azok a fejcikkek, amelyekben megtagadott kollégájuk vasárnaponként a huszadik század uralkodó eszméiről szokott értekezni. És mégis önök, Magyarország művelt hírlapírói, akik e sajtóharcban a kultúrát és igazságot képviselik, mindenkor kollegiális tisztelettel kezelték a morálnak ez őszonانيتáját – önök dicsérő kritikákat írtak Dr. Álhírlapíró Géza könyveiről, Önök helyt adtak az ő cikkeinek és beválasztották gazdasági szervezetük igazgatóságába őt, akit most ily rúttal megtagadnak. Nem veszik észre uraim, hogy *most* van igazuk, amikor megtagadják – nem veszik észre, milyen szomorú és immorális dolog, hogy *most* van igazuk? Nem veszik észre, hogy a sajtószabadságért

vívott küzdelem természetesen felvette az újságírást erkölcsi krízisé, – hogy ezentúl végéig kell szakadni annak a feltétlen kollegialitásnak, amely arra kényszerítette önöket, hogy világnézetek korlátain keresztül is baráti jobbot nyújtsanak egymásnak, akik a tollúkból élnek? Ha Kenedi Géza egyszerűen munkapárti képviselő, akkor senkinek sincs joga az ő eljárását minősíteni erkölcstelenségnek bélyegezni; ha Kenedi Géza hírlapíró, akkor önöknek, akik az egyedül üdvözítő kollegialitás folytán lelkesen tisztelnek *minden* véleményt, nincs joguk őt megtagadni csupán azért, mert Kenedi Gézának *ismét* más véleménye van, mint az okos emberek és okos újságírók többségének; végül pedig, ha Kenedi Géza álhírlapíró, akkor önök miért veszik ezt csak most észre? Uraim, ennek a trilemmának csak két megoldása lehet: vagy le kell rombolni a kollegialitás bálványát, hogy az önök körében is kiegyenlíthetetlenül és állandóan farkasszemet nézzenek egymással a világnézetek táborai, – vagy pedig nem szabad többé újságírói becsületről beszélni. . .

Európa elé.

A vigadói népgyűlésen Vázsonyi azt az ultima ratiót ajánlotta, hogy a magyar esküdtszék és a magyar sajtó ügyét vigyük a kultúrvilág fóruma elé: közszabadságaink ravatalához hívjuk tetemre a huszadik századot s magyarazzuk meg a művelt nyugatnak, amelyhez történelmi példákért oly szívesen fordul a reakció, micsoda anakronizmus vagyunk Európa testén. . .

A kultúrtársadalom közvéleménye, mint legfelsőbb ítélőszék a kultúra és sötétség harcában: gyönyörű perspektíva. Csupán az a baj, hogy ez a fórum is olyan, mint a hágai döntőbíróság« amely . az államok konfliktusait a béke, a jog, a kultúra alapján van hivatva eldönteni. Utópia, amely Oppenheimer szerint a holnap igazsága lesz, de ma mégis csak utópia. Vájjon hiszi-e Vázeonyi, hogy ez a kormány, amely fegyveres hadat visel a saját népével, meg fog ijedni attól, hogy kultúrcaját vívjon az egész világgal? Nem fog megijedni, mert nem is fogja megpróbálni. A jóhi-

szemű ostobáknak – bár ostobának lenni ma rosszhiszeműséget jelent – majd meg fogja magyarázni itthon Farkas Pál, hogy szociológiai történetírás magaslatáról mit jelent a kultúrvilág grandé révolutioja. És hogy a kultúrvilág azért mégis undorodni és forrongani fog, mint ahogy undorodott és forrongott annakidején Paris népe a „Konventbiztos” erkölcsi tanulságai nélkül is – az mellékes. Pukkadjon meg a művelt Európa, ha nem tetszik neki Balogh Jenő esküdtszéki és sajtó-reformja.

MOZGALOM.

A Galilei Körben a kör tagjainak élénk részvétele mellett tovább folytak a Szabad Iskola előadásai. A szakosztályok buzgó működést fejtettek ki. Az orvos-tanhallgatók szakosztályában Neumann Antal és Feldmann Sándor ismertették Freud: „Traumdeutung” című könyvét, Görög Lajos; Abderhalden: „Abwehrfermente des tierischen Organismus” című könyvét, Lóránt Jenő Bechhold: „Kolloide in Biologie und Medizin” című könyvét. E szakosztály keretében tartja Ferenczi Sándor dr. pszichoanalitikus szemináriumai, Schusztér Gyula dr. egyetemi tanársegéd pszichiátriai szemináriumát.

A bölcsész-szakosztály előadássorozatot rendez a modern metafizikáról. Az első előadást Babits Mihály tartotta: Bevezetés a metafizikába címen.

a joghallgatók szakosztályában Gutman Lajos dr. tartott előadást az egyetemes ügyvédi és bírói vizsgáról. Fuchs József ismertette Hebelt Ede: „A jogügylettről” című könyvét. Előadást tartottak még Kádár Imre: A büntettes a kodifikációban címen, Aldor Vilmos: A nemzeti vagyon kiszámításának módszereiről.

A gyógyszerész-szakosztály nyelvkurzusokat rendez tagjai számára.

Megindult Kentzler József dr. szeminárium: Hogyan nézzük a művészi termékeket?

Egy tagértekezletet tartott a kör, az egyházi adóreform tárgyában, melynek előadója Szende Pál volt.

E hó végén Bresztovszky Ernő tartott előadást a szocialista szépségkultusról.

Olvasóinkhoz !

A Szabadgondolat e száma teljesen a sajtószabadság ügyének és a sajtójavaslatnak van szentelve, összeállítása természetesen hosszabb időt vett igénybe. A késedelemért olvasóink szíves elnézését kérjük.

A szerkesztőség.

A Szabadgondolközás Magyarországi Egyesülete és a Szabadgondolat szerkesztősége és kiadóhivatala helyiségeit **VI. ker., Andrássy-út 48.** alá helyezte át. Telefoni 132-91

A szerkesztésért Polányi Károly felelős.